

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE

**Problematika dětských domovů v odrazu
předškolního a základního vzdělávání**

Bakalářská práce

ČESKÉ BUDĚJOVICE 2009

Vedoucí bakalářské práce:
Prof. Dr. Gabriel Švejda, CSc.

Vypracovala:
Pavla Kožíšková

ANOTACE

Bakalářská práce je věnována problematice dětských domovů v odrazu předškolní a základní pedagogiky. Je dělena do tří celků. Teoretické části, praktické části a příloh.

V teoretické části jsem se zabývala typologií rodiny. Dále popisuji proměny pohledu na dítě a dětství. V kapitole pedagogika bylo mým úmyslem nastínit složitost vědy, která se zabývá výchovou a vzděláním. Již názvu kapitoly historie syndromu týraných a zneužívaných dětí je zřejmý obsah. Téma náhradní rodinná péče a péče institucionální jsem pojala jako stručný popis možností a nejistot dětí z dětského domova.

V praktická část je věnována výzkumnému šetření, ve které bych chtěla zjistit složení věkových skupin ve školství v oblasti Příbrami a okolí. Dále stanovit odlišnosti v pohledu pedagogů na děti z dětských domovů a zjistit s jakou frekvencí se sekávají učitelé s dětmi z dětských domovů.

V příloze si můžete prohlédnout fotky dětí z výzkumných pracovišť a najít vzor výzkumné metody.

KLÍČOVÁ SLOVA

Deprivace, dětské domovy, dysfunkce rodiny, empatie, externí a interní adaptace, individualismus, interakce, konvenční chování, předsudky, rodinné právo, sociální integrace, sociální kompetence, typologie rodiny, výchova a vzdělávání.

ANNOTATION

Bachelor's work concerns problems of children's home in nursery and basic school pedagogy background. Work is divided into three parts. The first part is theoretical part, the second part is practical and the third part includes enclosures.

In the first part I observed family typology. Additionally I describe changes in a view of child and its childhood. There is a chapter called pedagogy where I talk about difficulties of upbringing and education sciences. Other chapter is about history of maltreated and abused children. I observe substitute family care and institutional care as a short description of possibilities and uncertainties for children from children's home. Practical part contains research of ages group at schools in Pribram region. My aim is determine differences among teachers view of children from children's home. I make an inquiry how often teachers meet children from children's home. There are photos of children from research places in enclosure. There is questionnaire too.

KEY WORD

Conventional behaviour, deprivation, education, empathy, external and internal adaptation, family dysfunction, family law, family typology, children's homes, individualism, interaction, prejudice, social competence, social integration.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Dále prohlašuji, že v souladu s §47 b zákona č.111/1998 Sb.v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačovaných částí archivovaných fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích, Březen 2009

Pavla Kožíšková

Poděkování:

Děkuji vedoucímu práce prof. Dr. Gabrielovi Švejdovi, CSc. za cenné rady a připomínky, které mi v průběhu vypracování bakalářské práce poskytl.

OBSAH

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Typologie rodiny.....	9
1.1 Definice rodiny.....	9
1.2 Funkce rodiny	9
1.3 Pohled na dnešní rodinu.....	14
1.4 Ohlédnutí za rodinou v minulosti.....	16
1.5 Smysl rodiny	17
2 Proměny pohledu na dítě.....	18
2.1 Pojetí historických forem ohrožení dítěte nebo rodičů.....	21
2.2 Současné pojetí dítěte a dětství.....	22
3 Pedagogika.....	23
3.1 Zmapování odměn a trestů.....	23
3.2 Jaké výchovné metody jsou kdy a kde nejvhodnější?	26
4 Historie náplně syndromu týraných a zneužívaných dětí.....	28
4.1 Identifikace syndromu týraných a zneužívaných dětí	30
5 Náhradní rodinná péče.....	30
6 Institucionální péče	34
6.1 Sociální parazitizmus.....	38
6.2 Emoční parazitizmus	39
6.3 Mýty o ústavní výchově.....	40
PRAKTICKÁ ČÁST	43
7 Cíle praktické části.....	43
7.1 Předpoklady.....	43
7.2 Charakteristika výzkumného vzorku	44
7.3 Metodické postupy	45
7.4 Výsledky šetření	45
7.5 Výsledky praktické části.....	64
ZÁVĚR	65
SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY	67
PŘÍLOHY	70

ÚVOD

O tom, že výchova a prostředí, ve kterém je dítě vychováváno, má zásadní vliv na to, jaký člověk z něj vyroste, není sporu.

Už první slova mé bakalářské práce obsahují slovo domov. Co si pod pojmem domov představit?

O domově bychom měli hovořit ve vícero rovinách. Domovem může být myšlena budova, ve které žijeme. Domovem můžeme nazývat osoby, které jsou pro nás pevným bodem. Osoby, které se buď podílí nebo podílely na naší socializaci. Pro každého z nás vyjadřuje slovo domov něco jiného. Stejným způsobem bych mohla pojmut i slovo výchova. Otázka ale zní, proč je výchova vlastně tak obtížná?

Ve škole jsme se naučili mnoho věcí. Nikdo nás ale nenaučil, jak plnit rodičovskou funkci, jak máme být dobrými partnery, manžely a manželkami, matkami a otci. Toto umění není předmětem vyučování na žádných školách. Můžeme se jej naučit pouze zkušenostmi.

Je spousta rodičů, kteří se o své děti nestarají, opustí je (z jakéhokoliv důvodu.) Takové děti jsou bez vlastního přičinění nuceny vyrůstat bez rodičovské lásky a podpory.

Lidská společnost zřídila pro tyto děti zařízení, kde je o ně postaráno. Ústavní výchova je tu proto, aby zabezpečila opuštěným dětem domov, materiální zabezpečení jako je jídlo, ošacení a jiné věci. Mohou chodit do školy a vzdělávat se. Žijí v prostředí pro ně uzpůsobeném. Navštěvují školu a sdílejí domov s ostatními dětmi. Z toho bychom mohli usuzovat, že sociální vazby jsou do jisté míry zajištěny. Také metodika výchovy jejich vychovatelů bude pravděpodobně propracovanější než u běžných rodičů, kteří nejsou pedagogicky vzdělaní. I přes veškerou snahu jejich výchova neodpovídá té rodinné. Sociální vazby nejsou tak pevné, osobní příklad není tak osobní, představa o tom, co to znamená rodina je změněná. Nebude pravděpodobně moci sloužit jako vzor při zakládání jejich vlastní rodiny. Také situace dětí odcházejících po nabytí zletilosti z dětského domova je nepřirozená a legislativa je v takových případech nedostačující.

Většinou se nestává, že by dítě vyrůstající v běžné rodině s úderem plnoletosti naráz odcházelo do samostatného života bez možnosti jakékoli další pomoci svých

rodičů. Většina z nás bývá ve společné domácnosti s rodiči i mnohem déle, než jen do osmnácti let. Rodinu opouštíme ve chvíli, kdy se cítíme být dostatečně silní, vzdělaní a zajištění (povoláním, bydlením.) Nikdo zvenčí nám neurčuje čas našeho osamostatnění. Ale dětem z dětských domovů jako by se s každými narozeninami krátil relativně pohodlný život v domově. Zajímalo mě, jak vnímá odborná společnost tyto děti. Proto jsem pokládala v praktické části otázky, z kterých by vyplýval pohled na chování dětí z dětských domovů v porovnání s ostatními dětmi. Chtěla bych dokázat individualismus, který se týká školního prospěchu.

Dále zjistit míru informovanosti o problematice dětských domovů.

Naopak v teoretické části jsem usilovala o to, aby si nejen odborná veřejnost uvědomila hlavní ohnisko problematiky dětských domovů. Vždyť pedagogové patří mezi první odborníky, kteří se s dítětem setkávají. Mají tedy velké spektrum možností pozitivně působit na dítě i na rodinu. V jednotlivých kapitolách se zaměřuji nejprve na funkce rodiny. V návaznosti na funkce rodiny popisuji pohled na dnešní rodinu s porovnáním na rodinu v minulosti. Dále uvažuji nad smyslem rodiny všeobecně. Jako body, ve kterých jsem se zamýšlela nad vývojem pojetí dítěte, bych uvedla proměny pohledu na dítě respektive pojetí historických forem ohrožení dítěte a současné pojetí dítěte a dětství. V kapitolách Pedagogika, Zmapování odměn a trestů či Jaké výchovné metody jsou kdy a kde nejvhodnější, bylo mým úmyslem nastínit složitost vědy, která se zabývá výchovou a vzděláním.

Historie náplně a identifikace syndromu týraných a zneužívaných dětí by měly popsat jednu z příčin dysfunkčnosti rodiny. Náhradní rodinná péče, institucionální péče, sociální a emoční parazitismus vyjadřují některé z pojmů ústavní výchovy. Kapitolou Mýty o ústavní výchově považuji za závěrečné shrnutí problematiky dětských domovů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 TYPOLOGIE RODINY

1.1 DEFINICE RODINY

a) „Rodina v nejširším pojetí je chápána jako celek rozličných konstelací takové formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační i vnitro generační solidarity.“ (Národní zpráva o rodině- ministerstvo soc.věcí 2004, s.10)

b) Psychologickou definici rodiny uvádím s odvoláním na Schneewinda. Podle Schneewindovy definice je rodina intimní vztahový systém vyznačující se časoprostorovým ohraničením, jeho členové vytvářejí svůj společný život především v privátním prostoru, z něhož jsou vyloučeny jiné osoby. Rodina je vytvořena na základě vzájemných závazků a společných cílů. (Schneewind 1986 in Řezáč 1998)

1.2 FUNKCE RODINY

1) Některé ze základních funkcí rodiny :

- a) „Rodina uspokojuje základní, primární potřeby dítěte v raných stádiích jeho života“ (Helus, 2007, s.149)
- b) Rodina zajišťuje potřebu domova, potřebu mít „svého člověka“ a identifikovat se s ním (patří sem např.vědomí o sounáležitosti, spolehlivých a láskyplných mezilidských vztazích) (Helus, 2007)
- c) Rodina vytváří aktivní prostor (aktivní projev, činnou seberealizaci, činnost s druhými atd.) (Helus, 2007)
- d) „Rodina pozvolna uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení (zařízení v domácnosti, k cenným i hezkým věcem)“ (Helus, 2007, s.150)
- e) Rodina vkládá prožitek sebe sama (pohlavní/gender obsah a smysl) (Helus, 2007)

- f) Rodina otevírá dítěti bránu do mezigeneračních vztahů a tím hlubšímu porozumění lidem různého věku, založení a postavení (prostřednictvím rodičů, prarodičů, starších sourozenců, příbuzných a přátel. Rodina navozuje v dítěti představu o širším okolí, o společnosti a světě.) (Helus, 2007)

2) Vyčlenění pěti kategorií rodin podle funkčnosti, vzhledem k dítěti

- 1) *„rodiny stabilizovaně funkční - stabilizovaně funkční rodiny spolehlivě zabezpečují svým dětem kvalitní socializační podmínky*
- 2) *funkční rodiny s přechodnými, více či méně vážnými problémy - funkčních rodin s přechodnými, více či méně závažnými problémy je asi nejvíce; jejich problémy způsobují např. nejružnější vlastnosti členů rodiny, nápory událostí, které život přináší.*
- 3) *rodiny problémové - problémové rodiny jsou většinou dočasné, častou alternativou bývají rozchody nebo hledání způsobu, jak záležitost řešit, aby děti trpěly minimálně. (Existuje mnoho rodin, kde matky a otcové nejsou rozvedeni, ale žijí každý sám. Mohou dokonce bydlet i v jednom bytě.)*
- 4) *rodiny dysfunkční - dysfunkční rodiny vykazují vážné a dlouhodobé narušení funkcí rodiny; situace se natolik vymkla, že děti jsou vážně ohroženy (např.rodiny zatížené alkoholismem)“ (Helus, 2007, s.152)*
- 5) *afunkční rodina podle Z. Matějčka (1992) nesplňuje vůči dítěti svůj smysl a dítě vysloveně ohrožuje.*

3) Vyčlenění nejčastěji uváděných rodin, vzhledem k umístění do náhradní nebo institucionální péči .

Ministerstvo vnitra uvádí nejčastější příčinu umístění v institucionální péči ekonomické, sociální důvody a poruchy chování. Velké množství dětí je v ústavech umístěno dlouhodobě, většinou až do dospělosti.

Dysfunkční rodina není schopna vyskytující se vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny zvládnout sama, a proto je nutno učinit řadu opatření zvenčí, tzv.sanaci rodiny. Tyto rodiny tvoří asi 2 %.

Zanedbáváním se miní rodičovská nevšímavost vůči podstatným potřebám dítěte. Rodiče nereagují na zřetelné signály nouze nebo deprivace svých dětí. Závažným problémem může také být nejednotná výchova, deviace, psychické poruchy jednoho nebo obou rodičů (např. schizofrenie.)

Příčiny poruch rodiny mohou být objektivní nebo subjektivní, častá je kombinace obou. Některé zdroje uvádějí, že při porovnání skupin týraných a zanedbávaných dětí, prospívají hůř děti zanedbávané. Existuje totiž více případů, kdy zanedbávané dítě jako by pro rodiče neexistovalo. Ztrácí možnost držet tzv. krok ve vývoji rozumových schopností. Nemá příležitosti naučit se základním civilizačním dovednostem. Nepodnětnost okolí ho brzdí v rozvoji. Dítě tímto způsobem handicapované má většinou malý zájem vůči okolí, což je obvykle spojené se špatným navazováním kontaktů s cizími lidmi. Děti se často uzavírají do svého imaginárního světa. Přejechy od apatie k náhlému oživení (křičí, skáčou atd.) nejsou výjimkou. Na neúspěch či frustraci reagují většinou agresivně. V mnohých případech dochází ke kognitivní deprivaci.

Sociální a psychické dopady má ovšem i narušení funkce ekonomicko-zabezpečovací. K těmto poruchám dochází v rodinách všech typů, ale při hodnocení věnuji pozornost funkčnosti neúplných nebo za určitých okolností i doplněním (tzv. rekonstituovaných) rodin. Samy o sobě nemusí být dysfunkční, ale podmínky pro plnění funkcí jsou u nich narušeny z velké části. Jev se obvykle objevuje v závislosti na předcházejícím rodinném typu (z něhož sám rodič pochází.)

(Národní zpráva o rodině-ministerstvo soc.věcí. 2004)

Pokud jde o ekonomické funkce rodiny, které zařazují do znaků dysfunkční rodiny, jsou zaznamenány během 90. let proměny.

I přes vývoj industrializace zaznamenáváme růst podílu nezaopatřených dětí v rodinách s nejvyššími příjmy. Počet rodin s nezaopatřenými dětmi v evidenci sociálně potřebných dosáhl v roce 2002 v celé ČR 146 830 a zvýšil se od roku 1996 o 24 % (**statistická ročenka z oblasti, 2002**) Tento růst se odráží i v nízko-příjmových rodinách s dětmi, přičemž případy ohrožení extrémní chudobou jsou výjimečné.

(Národní zpráva o rodině ministerstvo práce a sociálních věcí Praha, 2004)

Schopnost zabezpečit rodinu se snížila pod tlakem kombinace více faktorů:

- nezaměstnanost jednoho nebo obou rodičů
- zdravotní handicap
- neúplnost rodiny
- početnost členů domácnosti
- příliš nízký nebo příliš vysoký věk rodičů
- nízký stupeň vzdělanosti

Tyto faktory se navzájem podmiňují, např. nízké vzdělání s nezaměstnaností a podobně.

Příjmová data často nezachycují soužití s prarodiči nebo s partnery tzv. druhy. Problém neúplných rodin nevidím v materiální oblasti, ale ve sníženém stupni vzdělání. Z hlediska výchovy dětí působí dysfunkční efekty jako sociální nezralost, nepřizpůsobivost rodičů nebo jejich nadměrné ambice kladené na dítě nebo na sebe sama. Nedostatečná péče o vývoj dětí s důsledky jejich asociálního či kriminálního chování bývá následkem nedbalosti (málo času na děti), konfliktu (nejednotnost výchovy), deviace (trestná a podob. činnost rodičů), psychické poruchy jednoho či obou rodičů nebo rozvatů rodiny. Příčiny poruch rodiny mohou být objektivní a subjektivní. Zvládnutí poruch závisí většinou na výchovných kompetencích rodičů pro plnění funkcí. Funkce mohou být ovlivněny nezralostí, rozpadem manželství, nulovým zájmem o výchovu – hlavně jako projev poruch osobnosti popř. jinými důvody).

Agresivní rodič, týrající své dítě je schopen způsobit dítěti vážný úraz, někdy i smrt.

Napadá mě až hamletovská otázka: Co je lepší? Být zanedbávané dítě, ale žít, nebo být ubit k smrti?

Rodiny zanedbávaných a týraných dětí mají společné rysy. Společným pro oba je necitlivost k dětským potřebám.

Např. emoční zanedbávání je definováno jako trvalé nepřátelství rodiče, čímž rodič neplní citové potřeby dítěte.

Jako protipól problému bych uvedla „subdeprivaci.“ Jak Zdeněk Matějček nazývá ve své knize **(O rodině vlastní, nevlastní a náhradní, 1994, s.60)** situace, kdy rodiče zanedbávají dítě jen v určitých oblastech. Což se potom jeví jako hůře rozpoznatelný znak.

Další znaky ovlivňující rodinu.

Vyslovíme-li slovo **alkoholismus**, většina veřejnosti si vybaví opilého muže, většinou bez domova. Přesto výzkumy dokazují, že k alkoholismu inklinují ve vyšší míře ženy. Mluví se dokonce až o desetkrát větší pravděpodobnosti rozvodu v rodinách alkoholiček než v rodinách alkoholiků. Někteří odborníci rozlišují pijácké rodiny, s tím, že většinou je rozlišují podle toho, kdy do životního rodinného cyklu alkohol vstoupil. Náročné je pak naordinovat vhodnou léčbu, jak pro ně, tak i pro jejich nejbližší.

Objeví-li se **nemoc v rodině**, projeví se pokaždé psychické komponenty typické pro danou nemoc. (Příčiny osobní – psychické i rodinné.) Sama z vlastní zkušenosti mohou říci, že rodina i postižený se s těmito komponenty vyrovnávají hůře, jestliže nemoc přišla náhle. Ale relativně nejhůře se s nimi srovnávají zdraví lidé, které postihl vážný úraz. Nejbližší osoby chtějí pomoci, zároveň omezují styky s vnějším okolím. A pak nemají možnost ventilovat svůj smutek, obavy a úzkost. Tento tlak nepříjemných pocitů vede k nalezení viníka, ale také k psychickému vyčerpání. Nikdo z nás nemá možnost si nacvičit, jak v těchto situacích postupovat, a proto jsme nuceni experimentovat, nacházet nová řešení nových problémů.

Cílem by mělo být dopracovat se k přiměřenému přijetí postiženého. Jeho nemoc neodmítat ani nezlehčovat. Rodina i postižený si musí v této situaci opravit představu budoucnosti, představu o dosažitelných cílech. Měla by rovněž přehodnotit své hodnoty, změnit svůj životní styl; s tím může být spojeno navázání nových kontaktů. Ukazuje se, že léčba může být úspěšná, pokud se do ní zapojí významný člen rodiny.

Úmrtí člena rodiny může být pro nejbližší příbuzné nejstresovějším zážitkem, jakému kdy budou v životě vystaveni. Reakce na silný stresor jsou individuální. Proces vyrovnání se, se ztrátou zemřelého může znesnadňovat idealizace zemřelého. Lidé se též mohou vyhýbat konfrontaci se smrtí. (Přerušování kontaktů s osobami, jež zemřelého dobře znaly). Jedním copingem vyrovnání se se smrtí (otce, matky) je vyplnění jeho místa. (Matka přivede do rodiny nevlastního otce. Ten je potom vystaven očekávání odvozeného z role zemřelého nebo není dětmi přijat vůbec.) Nevyrovnání se s velkým smutkem může předznamenávat výskyt psychických chorob. (Národní zpráva o rodině ministerstvo práce a sociálních věcí Praha, 2004)

Pod silným tlakem působení dysfunkčnosti rodiny se ve většině případů vytvoří rodina afunkční.

„ Afunkční rodina má poruchy tak velkého rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí nebo je dokonce ohrožuje v samotné existenci. Sanace takové rodiny je bezpředmětná a zbytečná. Jediným řešením, které dítěti může prospět, je vzít ho z rodiny a umístit do náhradní rodiny či institucionální péče.“
(citováno z internetových zdrojů)

1.3 POHLED NA DNEŠNÍ RODINU

„Dnešní rodina svou úlohu zprostředkovatele kulturních hodnot vykonává jen nepřímou, volbou školy apod. V ostatních případech ji vykonává v konkurenci s masovými sdělovacími prostředky.“ (Matoušek a kol., 1993, s.21)

V tzv.vyspělých státech tráví některé děti více času před televizí a u počítačů než přímou komunikací s rodiči.

Trendy týkající se rodiny:

- *„tendence odkládat sňatky a rození dětí na dobu co nejpozdější*
- *ve větší míře zakládat rodinu neformálně - bez legitimního sňatku (Z různých zdrojů se můžeme dozvědět, že nesezdané páry jsou spokojenější, ale méně stabilní. Proto některé vyspělé státy upravují legislativu tak, aby chránila zájem dětí narozených nesezdaným partnerům*
- *zvyšování rozvodovosti*
- *tendence poklesu ochoty lidí po rozvodu vstupovat do dalšího svazku a mít další děti*
- *tendence omezovat počet dětí v rodině, případně nemít děti vůbec*
- *prodlužování doby, po kterou děti a rodiče žijí spolu (platí pro Evropu, ovšem neplatí např.pro Kanadu nebo USA)* “ (Matoušek a kol., 1993, s. 23-24)

Všechny trendy ukazují, že převažují individuální zájmy nad zájmy rodinnými.

Popisované tendence byly poprvé výrazněji zaznamenány demograficky ve 30.letech minulého století.

Vlivem 2. světové války byly oslabeny a znovu se projevily kolem šedesátých let, kdy tyto tendence prudce akcelerovaly. Porodnost a sňatkovost prudce klesly, nastalo zmenšení rodiny. Existují předpoklady, že tento jev je důsledkem

emancipačního hnutí žen, větší ekonomickou a společenskou aktivitou žen (kariéra versus mateřství) a konečně i dostupností interrupcí.

V 80. letech přišla protifeministická vlna. Další reakce byly zaznamenány v 90. letech.

Na straně druhé nikoho už dnes asi nepřekvapí prognóza o nepříznivých podmínkách pro rodinu. **(Matoušek a kol., 1993)**

Nejčastěji se objevují dvě vize :

1) První předpokládá slábnoucí rodinná pouta. Podle ní spolu budou manželé jen krátce, zcela rovnoprávní. Budou si uchovávat osobní zájmové sféry, jež nebudou sdílet se s nikým z rodiny. Rodina se stane otevřenou sociální strukturou podobající se „organizacím.“ Lidé se trochu více budou orientovat na svůj osobní blahobyt a sféra rodinných vztahů pro ně bude druhotná. Stát bude přebírat víc a víc funkcí, které měla tradiční rodina.

2) Druhá počítá s klesajícím smysl mužské role v rodině. Předpokládá se, že ženy nebudou chtít napodobovat muže. Což by mohlo nukleární rodinu úplně zničit. Instituce manželství by ztratila smysl. Plození dětí by se mohlo odehrávat ve formě umělého oplození. Rozdíly mezi psychickou výbavou mužů a žen jsou pouhé statistické odhady, ale překryv Gaussových křivek ukazuje velké rozložení znaků.

(Matoušek a kol., 1993)

Muž je lépe vybaven, aby byl ochráncem rodiny proti vnějšímu ohrožení. Žena je oproti němu vybavena, aby řešila vnitřní záležitosti rodiny (není-li to ovšem záležitost technického směru). V moderní industriální společnosti dochází k prolínání mužské a ženské role, přičemž logicky nastávají konflikty.

Optimistický pohled na budoucnost rodiny plyne z přesvědčení, že lidská osobnost potřebuje komunikaci a sdílení, potřebuje stálý okruh nejbližších lidí, potřebuje domov.

Rodinná síť a rodinná koncepce sociální společnosti.

Většina populace má sklon si představovat tzv. nukleární rodinu (otec, matka a jejich děti). Opak je pravdou. Z odhadů vyplývá, že třetinu rodiny

a pouhou pětinu všech domácností tvoří úplné nukleární rodiny. Ostatní lidé žijí sami jen s dítětem, bez partnera nebo v jiném tzv. rekonstruovaném vztahu. Ani nukleární rodina není soběstačným, autonomním společenským tělesem. Schopnost rodiny plně fungovat závisí na tom, jak je rodina napojena na své sociální okolí. Toto spojení se nazývá sociální síť rodiny, tento útvar je koalicí rodin na sobě závislých. I když lidé žijí v malých rodinách, pěstují styky v rodině široké a závažná rozhodnutí dělají s ohledem na širokou rodinu.

Cituji některé nálezy podle Kabeleho přehledu:

Podpůrná síť mladé rodiny se zhušťuje v době narození dětí a nejvýznamnější úlohu v ní mají blízcí příbuzní, na prvním místě matka mladé matky. Při výskytu vážné nemoci v rodině, nebo při narození dítěte s handicapem, se velikost a kvalita podpůrné rodinné sítě stává ukazatelem pohybu sítě. Zmenšující se síť je vždycky neblahým znamením pro zasaženou rodinu. **(Kabele J., 1987 in Matoušek a kol., 1993)**

1.4 OHLÉDNUTÍ ZA RODINOU V MINULOSTI

Pravěk rodiny

Rodina je též označována jako nejmenší společenská organizace, a protože ji vytvořily všechny společnosti, dá se předpokládat, že i v pravěku tato jednotka byla vytvořena. (Ve výzkumu v Melanenií dokázal Malinowski pozoruhodný jev. Společnosti neví, kdo je biologickým otcem, přesto se lidé dělí do rodin a platí přesná pravidla, jež určují, které dítě ke které rodině patří. Orientaci rodiny typu matriarchátu zaznamenáváme v hmotných nálezech jako např.soška Venuše. Změna nastala až tzv. neolitickou revolucí, která probíhala kolem roku 8000 př.n.l., kdy se rodina začala orientovat na patriarchát. Ženám příslušely pouze domácí práce a vaření. Po francouzské revoluci se mění postavení a práva žen. Na přelomu 19. a 20.století začaly pracovat ženy a někde i děti. Pro ženu se domácí práce stala přítěží, byla izolována od společenského dění. Na trhu práce měla stále horší postavení než muž. Pracovní zatížení žen nebylo ničím kompenzováno. To vedlo k většímu tlaku ženských hnutí. Nastal konflikt mezi ženskou a mužskou rolí. Muž přestal být jediným živitelem rodiny. Rodina ztratila pevný společenský status daný povoláním muže. Ve veřejném prostoru začal proces stírání rozdílů mezi mužem a ženou.

Proces zrovnoprávňování ženy je neukončený, setkáváme se s ním dodnes.

1.5 SMYSL RODINY

Za hlavní smysl rodiny bych za prvé uvedla biologicko-reprodukční funkce. I přes veškeré snahy různých výzkumů nelze říci, že zajištění reprodukce obyvatelstva a generační výměny budou neseny prostřednictvím rodiny. Většinou je reprodukce založena na přítomnosti rodinného soužití, alespoň krátkodobého. Zde vidím návaznost na přijatá propopulační opatření v oblasti politického jednání (nezaměstnanost a s ní spojené ekonomické vlivy atd.) Z toho vyplývá další funkce rodiny, funkce socializační. Označila bych ji jako velmi proměnlivou v čase i prostoru.

Podle **Matouška a kol. (1993)** je rodina prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Formuje jeho osobní vývoj i postoj ke všem skupinám.

Socializace probíhá v mnoha formách. Napodobování či ztotožňování patří mezi nejvýraznější. Např. návštěvou mateřské školy se dítě přirozeně setkává s formálními i neformálními vztahy. Dále řeší situace vzájemného styku s ostatními dětmi i dospělými. Jeho osobnost se tímto utváří a vyvíjí. Vyrovnává se s těmito sociálními jevy, podléhá jim nebo je kreativně zvládá.

Mluvím-li o vývoji, ráda bych zahrнула i funkci sociálně-ekonomickou. Dovoluji si tvrdit, že zdravá rodina je stále zárukou výchovy zdravých a emocionálně stabilnějších dětí. Rodičům by mělo záležet na dítěti víc než na čemkoliv jiném. Měli by utvářet intenzivní pouto mezi nimi a dítětem. Předávat své zkušenosti tvz. programy, které si dítě samo přehodnotí. Zpočátku života dítěte se setkáváme s tím, že dítě vnímá rodiče jako všemocného „supermana“, později jako pomocné já, které supluje zatím nedokonale utvořené sebepojetí.

Rodiče svým vlivem určují životní dráhu dítěte. Samozřejmě i dospělý prochází určitým procesem vývoje, který přesahuje nejen jeho, ale i vlastní horizont dítěte. Dítě si z rodiny odnáší představu o pracovním uplatnění, lépe řečeno o pracovním procesu všeobecně. Má mít povědomí o hodnotové hierarchii (cena věci, hodnota peněz, práce v domácnosti, atd.) a povinnostech v manželství či partnerství respektive (obecně) v rodině.

Starost o druhé je víc než starost o sebe samotného. Většinou je tato myšlenka intenzivnější u žen. Můžeme polemizovat, jestli tento fakt je dán pudově nebo jinak. Co je nesporné, potvrzování role sexuální i rodičovské. Obě role jsou základem

dobrého sebehodnocení. Být rodičem ovšem také znamená znovu prožívat své dětství, mít možnost opravit chyby, jichž se dopustili jiní. Chyby by se daly rozdělit na vnitřní a vnější. Pochází-li dítě z rodiny např. nezralé (nezralost v oblasti zaměření, životních hodnot, životního způsobu), setkal se s působením značně negativním (např. nestabilita, improvizace, dobrodružství i povážlivé riziko) již v počátcích života, což se projevuje i v povahových rysech.

Všem členům rodiny, dětem i dospělým, by měla rodina poskytovat vysokou míru otevřenosti, sdílení i domov. „*Domov jsou ruce, do kterých smíš plakat.*“ (citováno z internetových zdrojů - básník Miroslav Válek)

2 PROMĚNY POHLEDU NA DÍTĚ

Na úsvitu dějin lidstva přicházelo dítě na svět živelně a o jeho existenci se rozhodovalo jako o věci. Bylo běžné zbavovat se novorozence z existenčních důvodů, zejména to platí u ženského pohlaví (infanticida). Chammurapi, babylonský král (1798-1750 př.n.l.) zesílil funkci státu a zlepšil i sociální poměry zakotvené v Chammurapiho zákoníku. Některé jeho „paragrafy“ se staly základem římského práva. Teprve v roce 374 bylo zabití dítěte označeno římským právem jako vražda.

Zákony na ochranu dětí na počátku křesťanské éry a v raném středověku nebyly směřovány ani tolik na péči o život dítěte samotného jako na péči o duši dospělých matek a otců, kteří by jinak vraždou dítěte spáchali hřích. Teprve v roce 374 byl tento čin označen římským právem jako vražda. V kláštorech se zřizovaly útulky pro odložené děti (v Cařihradě r.335, v Miláně r.787, první zřídil Inocenc III. V Římě v r.1198). Do vrat nebo zdí těchto útulků byla zabudována tzv.torna nebo-li otáčedla, kam rodiče se své dítě mohli tajně odnést, a tak zachovat dítěti život a sobě naději na spásu.

Nepřímým svědectvím o pojetí dětství a postavení dítěte se stalo výtvarné umění, které až do 12.století dítě prakticky nezobrazuje. Na obrazech s náboženskou tematikou nacházíme idealizovaný obraz dítěte jako nepřirozenou a proporcionálně neodpovídající zmenšeninu dospělého. Výjimku tvoří umění lidových řezbářů a malířů, jejichž madony jsou reálné neidealizované ženy s dítětem v náručí.

Myšlenka lhostejnosti, necitlivosti a nevýznamnosti dítěte provází období humanismu. Humanismus předepisuje pro děti řadu omezení a bezvýhradnou kázeň

provázenou tělesnými tresty. Významný humanista Michel de Montaigne konstatuje, že ztratil dvě nebo tři děti v jejich časném věku. Popisuje situaci, kdy děti pohřbili doma na zahradě jako domácí zvířata. S lítostí, ale bez velkého zármutku. Ve vztahu k malým dětem vyjadřuje značnou nelibost, protože...nemají ani duševní činnost a ani zřetelné tělesné tvary, které by je činily hodnými lásky. Napsal o tom, že nikdy nestrpěl, aby jedly v jeho přítomnosti. Odmítá také myšlenku, že děti je třeba milovat nebo mít radost z jejich žertování, her a dětských nesmyslů. Ztotožňuje se se všeobecným přesvědčením, že jen čas vyléčí člověka z dětství a mládí, které jsou opravdu obdobím nedokonalosti v každém směru.

Ojediněle vznikaly myšlenky o člověku jako svobodné individualitě. Zahrnovaly humanistické výchovné ideály, především pro chlapce z privilegovaných vrstev. Chlapec ze šlechtické rodiny ve věku pěti let odcházel do pážecí služby ke dvoru spráteleného šlechtice. Chlapec z rodiny řemeslníka nastupoval na učednická léta v mistrově dílně. Rolnický synek službu u sedláka a nadaný zpěváček zahájil výcvik v chrámové službě. Děvčátka se záhy zapojila do hospodyňských prací. Doba dětství většinou nepřesáhla sedmi let. Dítě mohlo být také výhodně prodáno, protože i nadále bylo majetkem otce.

Zájem o dítě a pozvolné objevování dětství se pomalu prohlubuje až v průběhu 17.století. Projevuje se i v umělecké tvorbě tím, že dítě se stává oblíbeným portrétním modelem. Přední malíři, zejména holandští (Peter Pavel Rubens, Anthonis van Dyck, Franz Hals) zobrazují na rodinných portrétech nebo jednotlivě prince, šlechtice a zámožné měšťanské děti. Na jednom z obrazů Pietera Breughela staršího je zachyceno několik desítek dětských sezónních her a pohybových aktivit, z nichž mnohé děti znají a provádějí dodnes. Přesto společnost zůstává k dítěti i nadále velice přísná a požadavky na jeho chování jsou necitlivé a tvrdé. Podle autorů dobové příručky o správném chování se děti hlavně nesmějí rozmazlovat a každé provinění musí být důsledně a přísně potrestáno. Výchovu nejmenších obstarávaly výlučně ženy (matky, chůvy, kojné...)

Ze 17.století se dochoval „*spisek Tlachy šestinedělky*“, v němž sousedka ženu, která právě porodila šesté dítě, uklidňuje, aby si nic nedělala z toho, že je jich tolik. Jelikož než vyrostou natolik, aby ji trápily, jich polovinu a kdo ví, jestli ne všechny ztratí.

V 17. století zpochybnil středověký obraz vrozené nedokonalosti a nevýznamnosti dítěte John Locke. Ve svém spise „*Několik myšlenek o výchování*“

poukázal na neutrální výchozí pozici dítěte v okamžiku narození, které nazval nepopsanou, čistou deskou. Ta pak může být v průběhu života libovolně popsána.

V roce 1833 byla zakázána práce pro děti mladší devíti let a v roce 1855 byla Rakousko-Uhersku zakázána dětská práce v továrnách. Mladší děti se podle dobových svědectví pohybovaly mezi dospělými. Nejen u matky doma v kuchyni či u otce v dílně, ale i všude na veřejnosti. Podle svých schopností se účastnily každodenních pracovních činností.

Poprvé v dějinách myšlenku o výchově, hodnotu dítěte i náhled na ně z hlediska jeho svébytnosti a specifických potřeb dokázal ocenit Jan Ámos Komenský. Podle něho tvoří děti „nejpřednější stráž lidského pokolení“. A jsou nejdražšími klenoty, které může člověk mít. Jsou zároveň největším darem a nejnadějnějším příslibem, které lidské společenství má. Nutnost systematické předškolní výchovy odůvodnil ve svém díle *Informatorium školy mateřské*, jehož český rukopis byl objeven teprve roku 1856 v Lešně a vydán roku 1858. Jeho obsah je v encyklopedickém duchu své doby. Doporučuje zasvěcovat děti do základů všech věd (astronomie, ekonomiky a historie a dalších, i když půjde jenom o velmi elementární poznatky a pojmenování). Předpokládá, že již děti předškolního věku si budou prohlížet obrázky v jeho moderní jazykové učebnici Svět v obrazech. Zároveň zahrnul výchovu dítěte od narození do svého systému vševýchovy (Pampaedia) a vševědy (Pansofia).

Později na přelomu 19 a 20. století v díle behavioristy J.B. Watsona: „Dejte mi tucet zdravých dětí a zvláštní svět, kde je budu vychovávat. Ručím vám, že když pro kterékoli z nich zvolím povolání lékaře, právníka, umělce nebo žebráka, tak je k němu bez ohledu na talent, nadání, schopnosti nebo předpoklady dovedu.“

Významný posun v pohledu na hodnotu spolu s milosrdnou kritikou stávajícího přístupu k dítěti představuje Jean Jacques Rousseau. Odmítá pohled na dítě jako na nedokonalého malého dospělého a snaží se je osvobodit od neporozumění a útlaku civilizované společnosti. Je zastáncem „přirozené výchovy a přirozeného práva“ ve shodě s přírodou (spontánní projev dítěte a respekt k jeho věkovým zvláštnostem).

Vychází z pedagogického naturalismu. Považuje dětství za vývojově nejdůležitější období (narození respektive do dvanácti let-spánek jeho rozumu) a je přesvědčen, že v tomto období není potřeba vychovávat-příroda vychovává sama. Přesto toleruje zvláštnosti tohoto období. Vyvolal znovu a znovu objevující otázku jaký je vztah mezi

přirozeným zráním a záměrným učením (do jaké míry může výchova zasahovat do přirozeného vývoje dítěte).

2.1 POJETÍ HISTORICKÝCH FOREM OHROŽENÍ DÍTĚTE NEBO RODIČE

Na první místo asi patří zahubení dítěte při ohrožení samotné existence rodičů, starších dětí či vůbec širšího rodinného společenství.

Do konfliktu se dostává instinktivní výbava člověka zaměřená na zachování rodu s instinktivní výbavou zaměřenou k záchově vlastního života. Pud zachování vlastního života většinou převažuje!

Odkládání dětí z existenčních důvodů (bída a nouze) bylo běžné i v naší kulturní oblasti. Čerpám z lidové slovesnosti. Např. původní verze klasické pohádky O perníkové chaloupce vyprávěla o velké bídě a nouzi rodičů. Otec zavedl Mařenku a Jeníčka daleko do lesa, nechal je sbírat jahody a sám uvázal sekeru tak, aby ve větru narážela na strom a děti si myslely, že tatínek pracuje. Tak děti zabloudily a ztratily se. Že to dopadlo dobře a bylo po bídě, to už je povzbudivý pohádkový závěr.

Nastává otázka, mám-li dítě být zabito a jaké dítě to bude?

Starší dítě má větší pravděpodobnost, že samo přežije. Dosáhne-li určitého věku, je s ním méně starostí a práce. Samo může také přispět do rodinného rozpočtu. Narozené přespočetné dítě, někdy už odrostlejší, je prostě odloženo, ponecháno bez pomoci, opuštěno např. tam, kde „jeho lidé „odcházejí“, nebo je aktivně usmrceno. Je mnoho dokladů o tom, že ve starověku, a to i ve společnostech vyspělých a ekonomicky zajištěných, se rodiny spíše zbavovaly novorozených holčiček než chlapečků.

L.De Mause (1994) in Dunovský a kol., 1995 shromáždil doklady, že poměr děvčat a chlapců dosahujících dospělosti byl v antice zhruba 100:400. Ve středověku se tento rozdíl snížil na 100:140 a teprve v 17.st. se v některých evropských krajích nachází vyrovnaný poměr pohlaví.

To vše se děje i přesto, že člověku je dáno do životního plánu, aby především matka chránila své dítě a aby to byl především otec, kdo chrání matku a dítě.

2.2 SOUČASNÉ POJETÍ DÍTĚTE A DĚTSTVÍ

Rok 1989 vyvolal v naší zemi potřebu znovu hledat, jak a čím je současné dětství vymezeno. Kde jsou jeho možnosti a jaké jsou jeho vývojové tendence.

Nastává otázka do jaké míry můžeme navázat násilně přerušovaný vývoj osobnostně orientovaného hnutí za novou výchovu. Zvažme, do jaké míry se máme vracet zpět k přerušené tradici, přebírat zkušenosti ze zemí, kde vývoj probíhal kontinuálně nebo zda máme hledat a ověřovat přístupy nové.

Existuje bohatá literatura u nás i v jiných zemích. Známe fyziologickou charakteristiku, motorický i psychický vývoj a některé příznačné rysy socializace současného dítěte. Rovněž se konstatuje, že dnešní dítě dříve vstupuje do sítě složitých sociálních vztahů. Je více aktivní a dopředu nasměrované. Vlivem cílevědomého výchovného působení i samo o něco usiluje. Dítě se pod soustavným tlakem okolí stále učí, protože celkově stoupá potřeba vzdělanosti a odbornosti. Postupující liberalizace a demokratizace výchovy přináší také změny v rovině vztahů dítěte i ve společnosti. Do značné míry se stává partnerem rodičů. Dítě se v hierarchii hodnot základní rodiny dostává velmi vysoko. Pro většinu rodičů je prioritou snaha dobře připravit a zajistit svému dítěti vstup do života, chcete-li životní dráhu (např. postavení ve společnosti).

Hnacím motorem je informovanost, uplatnění, úspěch a společenské uznání. Již v preprimárním vzdělávání se vyžaduje vysoká úroveň „nadstandardní“ výchovy v kurzech cizích jazyků, keramiky, atd. Mnoho dětí se stává obětí rodičovských ambicí. Předškolní výchova se rovněž „modernizuje a technizuje“. Paralelně i rodina nahradila např. vyprávění nebo předčítání koupí přehrávače s pohádkami do ouška a podobnými náhradami zabavení, místo samotnému věnování se dětem. Chybí mu také blízkost dospělých a základní jistota rodinného zázemí. I dnešní dítě potřebuje trpělivé a vlídné zacházení, pozitivní stimulaci a dostatek porozumění, které mu pomohou vyvážit všechny nezbytné nároky, příkazy a zákazy.

Moderní společnost poskytuje dítěti prostor pro svobodné rozhodování, objevování svých hodnot a jistot. Zároveň vyžaduje, aby se svobodně rozhodovalo hlavně proto, co my sami za hodnotu považujeme. Z toho vyplývá nedostatečný posun mezi dobou dnešní a minulou. Většina dětí předškolního věku neusedá pouze k TV, ale také k PC. V důsledku toho dochází k „útržkovitému“ vnímání. Často svou vlastní rozmanitou fantazii podřizuje fantazii autorů. Měli bychom zvážit, co je pro předškolní dítě ve výchovně vzdělávacím působení skutečně rozhodující a nezastupitelné.

Samostatnost? Pragmatické myšlení? Fantazie? Hravost? Či typické rysy dětství, které by ani dnešním dětem chybět neměly? V něčem jsou dnešní děti patrně vyspělejší než dovedeme ocenit a v něčem jsou nezralé víc než si umíme představit.

Jádro problému, který není nikterak nový, tvoří nesoulad mezi požadavky a vývojovými možnostmi, z něhož plyne i nerovnováha mezi zráním jednotlivých složek osobnosti dítěte. Doufejme, že budeme generací, která napraví alespoň pár nedostatků, které zbyly ve výchově a vzdělávání.

3 PEDAGOGIKA

„řec. – věda o výchově jako záměrné, soustavné a organizované činnosti, formující osobnost člověka; zkoumá její obsah, formy a metody, zákonitosti, mechanismy a funkce. Jako výchova sama je i věda o ní historicky podmíněna.“

(Ilustrovaný encyklopedický slovník, sv. II. s.831)

Akceptování dítěte záleží na vyspělosti společnosti. Úvahy o výchově se soustřeďují na otázku co je to na výchově dítěte relativně stálé obecně platné a neměnné. Každá dospělá generace hledá jistoty a hodnototvorné konstanty výchovného působení, na které se vždy dá spolehnout. Odpověď na tuto otázku může přinést pohled na dítě a chápání v minulosti a dovést nás k porozumění dnešnímu dítěti. Zároveň může být východiskem na odpověď, kdo je vlastně dítě, co dělá dítě dítětem a zda, proč a v čem je dnešní dítě jiné než dříve. Pojetí dítěte a názory na jeho společenskou roli v předškolním období se v dějinném vývoji velice proměnily.

3.1 ZMAPOVÁNÍ ODMĚN A TRESTU

Co je trest?

- *„Trest není to co jsme pro dítě vymysleli, ale to, co dítě za trest považuje. Lépe řečeno nepříjemný, tísnivý, zahanbující, ponižující pocit, kterého bychom se chtěli co nejrychleji zbavit. A vzít si ponaučení, abychom se pro příště takovému pocitu vyhnuli. Naštěstí ve většině případů je shoda mezi tím, co rodič nebo vychovatel za trest pokládá a tím co dítě za trest přijímá.“*
(Matějček, 1994, s.26)

Měli bychom se snažit vždy nesprávnému jednání předcházet vhodným organizováním času, používat např. metody efektivní komunikace.

Dát trest je jednoduché, ale najít správně zvolené výchovné metody je složitější.

Zásady při používání trestů:

- netrestáme často
- trestáme s rozvahou, ne v afektu
- míra trestu musí odpovídat závažnosti provinění
- nesmějí být kruté a vyvolávat velký strach dítěte (temná místnost)
- netrestáme prací
- dítě musí vědět, proč je trestáno
- respektujeme individuální citlivost dítěte
- po potrestání je důležité s dítětem obnovit normální vztahy

Hlavní funkce trestu podle Z.Matějčka (Matějček, 1994, s.27)

- napravit škodu
- zabránit, aby se nesprávné chování opakovalo
- zbavit viníka pocitu viny

Dobře může potrestat, jenom ten, kdo má rád. K trestu patří i odpouštění a umět odpouštět.

Výchovné prostředky, tresty a odměny by měly být dítěti vždycky srozumitelné. Jisté je, že výchovné metody se musí změnit s věkem. S malým dítětem asi nejde moc diskutovat, protože ještě mnoho nerozumí smyslu dané věci. Výchova je tady spíše autoritativní. Když dítě začíná chápat, měla by být výchova spíše rozumová, tedy formou diskuse a vysvětlování, než formou příkazů a neodůvodněných zákazů. Autoritu posiluje přátelský vztah. Je ale nutné si stanovit pravidla. **(Matějček, 1994, s. 38-39)**

Co je psychologicky vzato odměna?

- trest a odměna jsou si hodně blízké v tom, že obojí není to, co si rodič - vychovatel vymyslí, ale to, co dítě přijímá. Mohla bych mluvit o příjemných pocitech z odměny, ale každý z nás má tento pocit jinak subjektivně zabarvený. Mnoho našeho neuvědomělého jednání a sympatií spočívá pravděpodobně v podmíněné reakci. „*Např. Dítě, které se spálilo, se děsí, jakmile vidí horký čaj. Stačí pak, aby blízká osoba začala chladit jiné jídlo nebo čaj a dítě odmítá jíst či pít.*“

(I. P. Pavlov in Matějček, 1994, s.27). Americký psycholog C.W. Watson ukázal na možnosti pomocí podmíněné reakce vytvořit strach („*Pokus začal tím, že při každém objevení králíčka zazněl zvuk, který dítě děsil. Stačilo pak, aby se králíček objevil. Dítě se děsilo i bez nepříjemného zvuku. Když se pak králíček ukazoval mnohokrát bez onoho zvukového doprovodu, strach opět vymizel.*“)“ **(I. P. Pavlov in Matějček, 1994, s.27)** Zvláštní případ takového „učení“ nastává, když se uplatňuje povzbudivý vliv nějaké činnosti (Např. Laboratorní myš v bludišti). Nemusíme si zrovna představovat život jako laboratoř, ale přirovnání bludiště k dnešnímu složitému světu se mi zdá vhodné. „*(Vždyť podaří-li se dítěti vyslovit „máma“, jak se celý svět před ním rozzáří, každý chce, aby dané slovo opakovalo. Dítě zaznamenalo rozhodný životní úspěch.)*“ **(Matějček, 1994, s.29)** „*Výzkumy I.P.Pavlova dokazují (podmíněná reakce), že ze strachu před trestem dítě neudělá zdaleka tolik práce a hlavně se tolik nenaučí jako pro hřejivé uspokojení z radosti těch, které má rádo.*“ **(Matějček, 1994, s.30-31)**

Stačí zpravidla obrátit výchovný postup a systém donucovacích prostředků nahradit systémem povzbuzovacích prostředků a dojde k obratu i v chování dítěte.

Trest může špatné chování zastavit, ale odměna buduje to správné. Jestliže vždycky přijde trest a nic víc, když „myška“ vybočí ze správné cesty, naučí se sice něco nedělat, ale tím se ještě nenaučí dělat to, co je správné. Trest utlumuje.

„*Když dítě ví, že má chodit do školy, může trest zastavit záškoláctví? Je třeba hledat, jak odstranit všechno, co může, co dítě od školy odpuzuje a zjistit, co ho láká. Nelehký, ale realizovatelný úkol.*“ **(Matějček, 1994, s.30)**

„Žije-li dítě v povzbuzení, naučí se smělosti.

Žije-li dítě v toleranci, naučí se trpělivosti.

Žije-li dítě s pochvalou, naučí se oceňovat.

Žije-li dítě v poctivosti, naučí se spravedlnosti

Žije-li dítě v bezpečí, naučí se věřit.“ **(Učitelské noviny, 1993, s.24)**

3.2 JAKÉ VÝCHOVNÉ METODY JSOU KDY A KDE NEJVHODNĚJŠÍ ?

Výchovné metody jsou různé a asi najdou různé výchovné opodstatnění v různém věku dítěte, ale i v různém postavení vychovávajícího a vychovávané osoby. Samozřejmě se liší vztahy mezi (rodič-dítě, dítě-rodič a pedagog-dítě a naopak). Rodič dítě většinou lépe zná, proto jej lépe chápe. Největší autoritou by měl být pro dítě rodič. Domnívám se, že důvěra rodičovskou autoritu posiluje. Neexistují přesné návody na výchovu, ale rodič by se měl snažit o kompromis mezi ním a individuálními potřebami dítěte. Tento vztah by měl být oboustranný. Autoritu nejvíce podryvá výchovná nedůslednost.

Způsoby výchovy závisí i na prostředí. Např. Na táboře, kde vedoucí vede demokratický program, naopak v nebezpečí není čas na diskusi – autokratický přístup. Důležitý je vlastní příkladnost. „Dělej, co říkáš.“

Cíl výchovy je jedním ze základních pojmů pedagogiky. Mění se tak, jak se mění kultura, filozofie, apod. (např.: výchovné cíle antické, středověké, ale také současné pedagogické koncepce se ve svých cílech liší)

Ukázky některých cílů:

- **individuální** – výchova usiluje o osobní rozvoj jedince, jeho prospěch a uplatnění (Locke, Rousseau, Spencer a reformní pedagogika 20. století)
- **sociální** – stát se co nejprospěšnější společností, plnit své sociální role
- **obecné**, tj. společné veškeré výchově (mnohostranný rozvoj, formování charakteru)
- **specifické**, tj. osvojení konkrétních vědomostí, dovedností a návyků, vytváření potřeb, zájmů třeba ve vztahu ke studovanému oboru, řemeslu)

Je na každém pedagogovi, aby obojí propojil, např. matematika musí vytvářet také schopnost soustředění.

- **formální (formativní)** průkopníkem byl Pestalozzi, moderní pedagogika se snaží integrovat materiální cíle (naučit to, co naučit má) a cíle formativní (stálý rozvoj jedincových schopností)
- **autonomní** – vychovávaný jedinec si ho sám stanoví
- **heteronomní** – určen státem, skupinou, pedagogem, rodiči

- přijetí heteronomních cílů za své nazýváme *interiorizací*
- efekt výchovy je dán tím, zda se jedinec s heteronomními cíli ztotožní
- Interiorizace výchovných cílů na základě jejich všestranné motivace je jedním z rozhodujících momentů při výchově

- ideálem je plný a harmonický rozvoj osobnosti (**Jan Ámos Komenský** „*rozvíjet všechny ve všem všestranně*“)

Jaké vlivy mohou ovlivňovat pedagogické působení?

Vnitřní:

- posluchač jen předstírá pozornost, ale v podstatě je nepozorný
- to, co je řečeno, je příliš těžké, a tak raději posluchač tzv. „vypne“ a neposlouchá
- místo toho, aby posluchač poslouchal, kritizuje hovořícího

Vnější:

- vliv vnějších okolností našich rozhovorů (haptika, média, hluk, místo, atd.)

Metody výchovy a jejich psychologické zvláštnosti

- výchovné metody jsou postupy a způsoby, které vedou k vytčenému cíli ve výchově, regulujeme jimi chování a jednání dětí
- výchovné metody volíme podle věku a individuálních zvláštností dětí

Např. u vysvětlování a přesvědčování je důležité, aby děti pochopily důležitost požadavku, jeho význam a důsledek nerespektování. Prosbu lze považovat za jemnou formu pedagogického působení, dítě má možnost volby. Je lépe přijímána než rozkaz, zvláště u dospívajících a negativistických dětí. Účelem povzbuzení je dodat sebedůvěru k činnosti. Máme ještě mnoho metod, které jsou uváděny v odborné literatuře, ale „*kdyby existoval návod na účinné použití výchovných metod, pak by věda o výchově – pedagogika byla nejčtenější literaturou*“ (**Bakalářská práce - Milada Terezie Pochylá, *Výchova dětí v dětských domovech a jejich příprava pro vstup do reálného světa dospělých*, 2008, s.47**)

„Jedním z největších nebezpečí pro dítě, jak se od poloviny tohoto století začíná výrazněji projevovat, je jeho týrání, zneužívání a zanedbávání, tedy ubližování v nejrůznější podobě (např. v obecném povědomí Čechů panovalo a panuje přesvědčení, že každému dítěti se daří dobře. Je-li svými rodiči milováno. Tělesný trest, byť i krutý, patří ke správné výchově.) Nepomohly ani intenzivní snahy dětských lékařů, kteří jako první u nás v roce 1970 poukázali na závažnost tohoto problému. Teprve po roce 1989 se tyto snahy mohly plně rozvíjet, a to i za stále významnější účasti dobrovolných organizací. Významným podnětem byly hlavní příčiny neradostného dětství. Na 3. Evropské konferenci pro prevenci syndromu týraných a zneužívaných dětí, která byla uspořádána v Praze v červnu 1991, bylo toto téma řešeno. Na ni, pak logicky navázalo založení prvního odborného pracoviště zaměřeného přímo na danou problematiku - dětské krizové centrum. Z úplně prvních dobrovolných organizací byla Národní společnost prevence proti krutostem na dětech, vzniklá v r.1883 v Liverpoolu a v r.1884 v Londýně“. (Dunovský a kol., 1995, s.169)

4 HISTORIE NÁPLNĚ SYNDROMU TÝRANÝCH A NEUŽÍVANÝCH DĚTÍ

„Fyzické týrání se v zahraniční literatuře označovalo jako špatné zacházení či nepečování o dítě později r.1962 Kempe z USA jako syndrom bitého dítěte. To vyústilo v Child Abuse (zneužití dítěte). Kruté zacházení umožňovala míra zákonné normy (otcovské moci) - na jedné straně a zvýšená zranitelnost a bezmocnost dítěte na straně druhé. Velkou roli hrají i závažné socio-ekonomické faktory v prostředí dítěte.

Rozlišování aktivní a pasivní formy. Nastává úzká spjatost duševního a citového týrání, a to ve formě aktivní i pasivní.

V aktivní podobě jde především o ponižování, nadávání, výsměch, zesměšňování dítěte. Řadíme sem nadměrné psychické tresty, šikanu, nucenou izolaci zvláště ve tmě, nahánění strachu až panické hrůzy dítěti, vedoucí až k těžkým duševním škodám nebo k sebevraždě.“ (Dunovský a kol., 1995, s.170)

V podobě pasivní jde o nedostatečnou stimulaci, zanedbávání duševních potřeb (např. citová či podnětová deprivace, frustrace) Zanedbávání základních potřeb dítěte se děje nejčastěji v dysfunkční a hlavně afunkční rodině.

Poznání „pasivního“ psychického a emocionálního týrání, pak významně přispělo k formulaci druhé části syndromu týraných a zneužívaných dětí tj. zanedbávání dítěte (Child Neglect) s velkou návazností na tělesné týrání.

Ostatně i přístup tělesným trestům je značně rozdílný od místa k místu i časovém sledu.

Ve Skandinávii je tělesný trest nyní nejen formálně zakázaný, ale mravně a někdy i trestně odsuzovaný. Naproti tomu u nás a v jiných státech Evropy, Asie a Afriky je stále tělesný trest významnou složkou výchovy („škoda každé facky, která padne vedle.“) Kdepak je hranice mezi těžkými tresty a výchovným opatřením? Lze hodnotit chlapeckou obřízku předkožky u Židů jako rituální poškozování?

U některých afrických kmenů excize (obřízka) patří do žádaných náboženských či společenských rituálů, ač představuje skutečnou orgánovou devastaci. Znamená to tedy, že pojetí a chápání míry závažnosti syndromu týraných a zneužívaných dětí je významně podmíněno makrosociálně i mikrosociálně, stylem života, hierarchií hodnot, fungováním jednotlivých společenských struktur a především rodiny. Ta je svým způsobem určujícím prostředím, ve kterém syndrom týraných a zneužívaných dětí nejčastěji vzniká a udržuje se.

Ráda bych se ještě vrátila k problému excize, protože tento rituál může vést až ke smrti dívky. Ano, jsou nejrůznější tělesné mutilace, čili znetvoření. Týkají se nejen vnějších genitálů, ale i obličeje a některých párových končetin apod., ale excize je nejkrutější formou iniciačního či rituálního obřadu.

Iniciační obřad je zásadní společenskou ikonou, při níž jsou mladiství (zpravidla mladíci, někdy i dívky) uváděni do společnosti dospělých. Bývají to praktiky velmi bolestivé. Mnohdy jde ovšem také o naplnění norem nebo ideálů krásy, platných v dané společnosti (např. deformace nohou u děvčátek kdysi v Číně, deformace krční páteře žen afrických národů.) *„Do skupiny účelového tělesného poškozování dětí patří i takové praktiky, o jakých píše např. Viktor Hugo ve slavném románu „Chrám Matky Boží v Paříži“, tj. deformování dětí svými rodiči-profesionálními žebráky tak, aby budily zájem a soucit potenciálních dárců.“ (Dunovský a kol., 1995, s.175)*

Dobrym znakem v poslednich desetiletich je zajiste skutecnost, ze provadeci dokumenty k Umluve o pravech ditete se o takto poskozujicich ritualech ci jinak motivovanych zasazich do telesne integrity deti zmiňuji a vyslovně je zakazují.

4.1 IDENTIFIKACE SYNDROMU TÝRANÝCH A ZNEUŽÍVANÝCH DĚTÍ

Musí být splněna jedna ze zásadní podmínky. Tou je příčinná spojitost mezi aktivitou a přímými i nepřímými následky (této aktivity) pro stav, vývoj dítěte nebo jednotlivé oblasti jeho života.“ **(Dunovský a kol., 1995)**

2 způsoby vzniku syndromu: 1) akce (násilí, útok v jakékoli formě atd.)

2) ne - akce (zanedbávání, izolace, nepečování, nedostatek zdravotní a výchovné péče atd.) **(Dunovský a kol., 1995)**

Za týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte považujeme :

Jakékoliv úmyslné, vědomé(případně nevědomé) jednání. Rodiče, vychovatele nebo jiné osoby vůči dítěti. Toto chování je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt. **(Dunovský a kol., 1995)**

5 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

*„K náhradní rodinné výchově se přistupuje tehdy, pokud původní rodina nesplňuje podmínky pro správnou výchovu dítěte nebo nemá zájem o dítě vůbec. Převážně se jedná o děti z dysfunkčních nebo afunkčních rodin, které nejsou schopny výchovu zvládnout.“ **(Kovařík a kol., 2004, s.116)***

Dítě, které z různých důvodů nemůže vyrůstat ve své vlastní rodině má další možnosti náhradní rodinné výchovy, které stanoví soud vzhledem k potřebám dítěte. Náhradní péče zahrnuje dva výrazně odlišné modely výchovy dítěte. Prvním z nich je náhradní rodinná péče, druhým modelem je péče ústavní.

Nejčastějšími příčinami, proč se děti dostávají do různých zařízení náhradní výchovné péče jsou :

- rodiče nezvládají dostatečně výchovu svých dětí (záškoláctví, trestná činnost dětí, apod.)
- rodiče zanedbávají výchovu svých dětí
- rodiče fyzicky nebo psychicky týrají své děti nebo je sexuálně zneužívají
- alkoholismus rodičů
- problémy rodičů s přestupky proti zákonu nebo s trestnou činností
- sociálně slabé rodiny (špatná finanční situace, nízká vzdělanost rodičů, nezaměstnanost)
- osiření dítěte

„Rozdělení náhradní výchovné péče **podle J. Kovaříka, 2004, s.167:**

Náhradní rodinná péče - Adopce - Adopce zrušitelná = adopce 1. stupně

- Adopce nezrušitelná = adopce 2. stupně

- Pěstounská péče - Individuální - Příbuzní

- Cizí osoby (klasická pěstounská péče jako dlouhodobé řešení)

- Skupinová - Rodinné buňky (pěstounské páry)

- SOS dětské vesničky

Ústavní péče - Ústavní výchova – dětský domov

diagnostický ústav

- Ochranná výchova – výchovný ústav, střediska výchovné péče“

Náhradní výchovná péče

(Matějček, 1994) uvádějí tyto formy náhradní rodinné péče:

Osvojení – adopce

Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů, Hlava čtvrtá – [Osvojení §63 Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský. Osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost při výchově dětí.]

Manželé či jednotlivci přijímají za své dítě jiných rodičů. Právně vzniká svazek totožný s vlastní rodinou. Osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost při výchově dětí. O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele (**Zákon č. 210/1998Sb. §63**).

Forma péče o dítě nejbližší péči vlastní rodiny. Osvojitel vykonává veškerá rodičovská práva a přechází na něho vyživovací povinnost vůči dítěti. Osvojit lze dítě nezletilé, tzn. mladší 18 let. Osvojitel musí být fyzická osoba zaručující svým způsobem života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti.

Žadatel musí splňovat několik zásadních kritérií: motivace, stálé zaměstnání, finanční zajištění, nevelká pracovní vytíženost, dobrá bytová situace, bezúhonnost, dobrý fyzický a zdravotní stav, přiměřený věkový rozdíl, vyzrálost, laskavost a podobné vlastnosti potřebné k výchově dítěte. Dítě osvojením získává příjmení svých rodičů. Vzájemná práva a povinnosti mezi dítětem a biologickými rodiči zanikají.

Podmínka k osvojení: dítě musí být právně volné, je třeba souhlasu biologických rodičů.

Rozlišujeme dva druhy osvojení:

- I. *stupeň: osvojení zrušitelné*, při kterém se rodiče nezapisují do rodného listu jako rodiče, lze jej z rozhodnutí soudu zrušit. Návrh na zrušení může podat jak osvojenec, tak osvojitel.
- II. *stupeň: osvojení nezrušitelné*, osvojitelé jsou na základě rozhodnutí soudu zapsáni v rodném listě dítěte. Takto lze osvojit dítě, kdy toto osvojení již nelze zrušit. Platí, že osvojení prosté může být změněno v osvojení nezrušitelné, ale ne naopak.

Také je možné **mezinárodní osvojení**, tzn. osvojení dětí do ciziny a z ciziny, kdy je lze uplatnit v případech, kdy se pro dítě nepodaří najít rodinu v zemi jeho původu. U nás je pověřen tímto plněním Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně.

Pěstounská péče

Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, hlava druhá-Výchovná opatření-pěstounská péče :§ 45 [*Soud může svěřit dítě do pěstounské péče fyzické osobě, jestliže zájem dítěte vyžaduje svěřeni do takové péče a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy dítěte.*]

Zákon o sociálně právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., Hlava druhá-zprostředkování osvojení a pěstounské péče. Je to druh státem garantované

a kontrolované formy náhradní rodinné péče, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.

Pěstounská péče je určena především dětem, které z určitých důvodů nemohou být osvojeny. Často se jedná o skupiny sourozenců či děti starší. Je to svazek vzniklý na základě soudního rozhodnutí. Osoba pěstouna musí poskytnout záruku řádné výchovy, přičemž svazek pěstounů s dítětem je podstatně volnější, než je tomu při osvojení. Pěstoun je povinen o dítě pečovat, ale nemá k dítěti vyživovací povinnost, ta náleží rodičům, rodiče jsou nadále zákonnými zástupci dítěte (pěstoun žádá o souhlas v důležitých věcech týkajících se dítěte), pokud nejsou zbaveni nebo omezeni v rodičovské zodpovědnosti. V komunikaci se zákonnými zástupci dítěte pomáhají pěstounům sociální pracovníci a orgán sociálně právní ochrany dětí příslušného úřadu. Biologičtí rodiče se mohou stýkat se svým dítětem. Lze ho také rozhodnutím soudu omezit. Pěstounská péče končí zletilostí dítěte.

V praxi se uplatňují dva typy pěstounské péče.

Je vykonávána:

- individuálně-v domácnosti pěstouna, tj. v běžném rodinném prostředí
- skupinově-zřizují je města, obce, kraje a nestátní subjekt- např. SOS sdružení dětských vesniček, (**Zákon 359/1999Sb., o sociálně právní ochraně dětí v platném znění**).

Hostitelská péče (zástupná péče)

Zvláštní forma pěstounské péče, kdy děti z dětských domovů jezdí na návštěvy do rodin. Hostitelská péče umožňuje těmto dětem navázat nové přátelské vztahy a zažívat běžné rodinné soužití a situace. Jedná se pouze o dočasné pobyty (víkendy, prázdniny). Hostitelská péče není upravena zákonem a realizuje se na základě souhlasu příslušného sociálního pracovníka a ředitele dětského domova.

Poručenství

Poručník je zákonným zástupcem dítěte a je ustanoven soudem hlavně v případech úmrtí rodičů, zbavení či pozastavení rodičovské zodpovědnosti nebo při omezené způsobilosti rodičů. Poručník je zodpovědný za řádnou výchovu dítěte a za správu jeho majetku, ale nemusí ho mít v přímé péči. Nemá k dítěti vyživovací povinnost.

V rozhodování o podstatných věcech dítěte je třeba souhlasu soudu. Často je poručníkem ustanoven příslušný orgán sociálně právní ochrany dítěte. Funkce poručníka zaniká, jakmile poručenec dosáhne zletilosti.

6 INSTITUCIONÁLNÍ PÉČE

Péče o děti realizovaná v institucích je zajišťována Ministerstvem zdravotnictví (kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do 3 let), Ministerstvem práce a sociálních věcí (sociální služby, ústavy sociální péče) a Ministerstvem školství a tělovýchovy (diagnostické ústavy, dětské domovy, výchovné ústavy).

[„Tato zařízení poskytují péči jinak zajišťovanou rodiči nebo jinými osobami, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy. Umístění dítěte do těchto zařízení je realizováno na základě rozhodnutí soudu o nařízení ústavní nebo uložení ochranné výchovy. Zařízení poskytují péči rovněž dětem, u nichž bylo nařízeno předběžné opatření.“]

(zákon č. 109/2002 Sb., §2, v platném znění).

Diagnostický ústav

Nazýváme zařízení, s nímž dítě odňaté z rodiny přichází do styku většinou jako s prvním. Není-li ovšem dítě problematické je administrativně zařazeno do dětského domova. Specifičnost diagnostického ústavu je jeho postavení v systému školských zařízení, vyplývá ze skutečnosti, že se jedná o koordinační pracoviště, vybavené vyšším počtem specialistů v oboru speciální pedagogiky, psychologie, sociálních služeb.

Dítě, jeho situace a výchovné perspektivy jsou posuzovány týmem odborníků, kteří stanoví výchovnou prognózu rámcových výchovných programů, závazných též z hlediska přidělování finančních prostředků. Dítě je umístěno do následných zařízení na základě výsledků provedené diagnostiky (zákon č.109/2002Sb., k §5, v platném znění). Na základě komplexního vyšetření, které trvá zpravidla 8 týdnů, jsou potom děti rozmísťovány do příslušných zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.

Dětské domovy

Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy

chování. Jedná se o zařízení pro děti zpravidla ve věku od 3 do 18 let, nejdéle však do 26 let. Do dětského domova mohou být přijímány i nezletilé matky spolu se svým dítětem, zdravotně či mentálně postižené děti, kterým budou zajištěny vhodné podmínky pro jeho pobyt. Základní organizační jednotkou je rodinná skupina, kterou tvoří 6-8 dětí, přičemž lze v dětském domově zřídit 2-6 rodinných skupin. Sourozenci jsou zařazováni do jedné skupiny. Děti navštěvují běžnou školu mimo domov. Pobyt dítěte může být ukončen soudním rozhodnutím o zrušení ústavní výchovy, dosažením zletilosti nebo přemístěním do jiného typu zařízení (**Zákon č. 109/2002 Sb., §12, v platném znění**). (**Zákon č. 109/2002 Sb., [o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.]**)

Výchovné ústavy

Výchovné ústavy nepopisuji. Domnívám se, že bych až příliš přesahovala téma problematiky dětských domovů v odrazu předškolní a základní pedagogiky.

Hovořím-li o životě dětí umístěných v dětských domovech je kvalitní trávení volného času podmínkou pro jejich zdravý vývoj a rozvoj jejich schopností.

Výchovné ústavy jsou naplněné dětmi, jejichž rodiče si nevšimli způsobu trávení volného času svých dětí a doplatili na to. Návyky, jak zacházet s volným časem nejsou lidem přirozeně samozřejmé, vždy v první řadě převládá lenost. Jak dobře trávit náš volný čas, bychom se měli dozvědět v co nejujtějším dětství a tyto návyky si upevňovat stejně jako např. návyky hygienické. Jsem přesvědčena, že když budeme své děti vést k tomu, aby se ve volných chvílích zabývaly něčím smysluplným, co má význam nejen pro ně samotné, ale i třeba pro někoho jiného, předejdeme tak nešťastným osudům dětí, které se ve volnu sdružují v pouličních partách a z nudy zkoušejí drogy, krádeže a jiné věci. „ Máš-li koníčka, droga si tě hůř najde“.

Původní prostředí dětí nebylo takové, aby je naučilo mnohdy základním věcem, natož návykům, jak nakládat s volným časem. Dětský domov musí tyto rezervy vyplnit a dohnat to, co bylo vlivem špatného rodinného prostředí zameškáno.

A proto, i když mají děti individuální záliby a koníčky, kterým se věnují po škole, jsou v dětských domovech organizovány činnosti a akce pro všechny děti společně (turistika, sálový fotbal, bruslení, plavání nebo výlety do hor.) Cílem těchto aktivit je

zamezit pasivnímu odpočinku, ale také nabídnout dětem škálu činností, se kterými by se pravděpodobně ve své původní rodině nikdy nesetkaly.

Pedagog-vychovatel

- je ten, který vykonává přímou výchovnou činnost přímým působením na vzdělávaného. Uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu (přímé výchovné činnosti).

Podle **Vyhlášky č. 317/2005** (Prováděcí předpisy k **zákonu č. 563/2004, Nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé výchovné činnosti a o změně některých zákonů**) je přímá výchovná činnost vychovatele v dětském domově: *[„komplexní vychovatelská činnost rozvíjející zájmy, znalosti tvořivé schopnosti dětí, žáků a studentů nebo specificky rozvíjející osobnost dítěte, žáka i studenta včetně využívání variantních metod a hodnocení jejich účinnosti. Odborné usměrňování zájmového vzdělávání specializovanými metodami výchovné práce, například vůči dětem a žákům se speciálními vzdělávacími potřebami. Komplexní výchovná a vzdělávací činnost ve školách nebo ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči zaměřenou na specifické potřeby dětí, žáků nebo studentů se speciálními vzdělávacími potřebami“.]*

Kdo je vlastně vychovatel? Měl by se umět profesionálně vytvářet, řešit výchovné situace, aby nebyl jen dospělým, který je právě přítomný. Vychovatel nemá nahradit rodiče, ale měl by být nejbližším člověkem dítěte. Potřebuje být náklonný (vlídnost, ochota, láska), trpělivý, jakož i praktický, flexibilní a empatický. Přesto uznávám, že vytvořit z dětí, které přišly z různých domácích prostředí, rodinnou homogenní skupinu je velice náročný úkol. A pokud není vychovatel k takovému úkolu kompetentní, nemůže porozumět skupinové dynamice ani posilovat identitu jednotlivce a identitu skupiny.

Převedeno do praxe. V rodinné skupině působí 2-3 kmenoví vychovatelé. Vzájemně se doplňují a střídají v edukaci a komplexní péči o děti do této skupiny začleněné. Jejich pracovní náplní je výchova a vzdělávání, rozvoj klíčových kompetencí, socializace a co nejlepší přípravy dítěte na samostatný život.

Dále zpracovává pedagogickou dokumentaci svěřených dětí, což je sestavení individuálního výchovného programu rozvoje osobnosti dítěte, vedení osobního listu, šatního listu, sestavování ročních a týdenních výchovných plánů.

Úzce spolupracuje se školami, ve kterých se děti vzdělávají, a případně také s odborníky z oboru psychologie a psychiatrie a různých lékařských oborů. Podle daných možností spolupracuje s rodiči (**Zákon č. 109/2002 Sb., v platném znění**). Vychovatel v dětském domově by měl mít přehled o individuálních zájmech dětí, podporovat jejich rozvoj a talent, prohlubovat jejich schopnosti a dovednosti. Učit děti orientaci a správným reakcím v běžných životních situacích, slušnosti v mezilidských vztazích. V této souvislosti je sám dětem vzorem. Výchovně působí na děti v rámci prevence sociálně patologických jevů. Nedílnou součástí práce vychovatele je starost o běžný chod domácnosti: nákupy, ošacení, učí děti domácím pracem - jako je vaření, praní prádla, nákupy, úklid, apod. Doprovází děti k odborným lékařům a na potřebná psychologická vyšetření či terapie. V případě, že není psycholog zaměstnancem dětského domova. (**Ze zdrojů Mgr. Milana Opravila - ředitele dětského domova Telč**)

Kopřiva (1997) uvádí, že v pomáhajících povoláních má kvalita lidského vztahu pracovníka vůči klientovi prvořadý význam. Zaměstnanec dětského domova musí být na tuto roli připraven. Práce v tomto zařízení vyžaduje vstřícnost, důslednost, pevnost a spravedlivost. Musí být schopen ovládat své jednání a emoce. Vztah mezi dospělým a dítětem by měl být přátelský, založený na taktu a úctě ke každému dítěti. Upřímnost v jednání je podstatnou součástí při vytváření vzájemného vztahu. Měl by být také chápavý pro potřeby, přání, reakce a chování dítěte v daných situacích. Měl by respektovat osobnost dítěte, jeho názory a postoje. Nepostradatelný je také pedagogický takt, což je spojení náročnosti s pochopením a porozuměním. Neméně podstatná je schopnost jednání s dětmi a s ostatními pracovníky zařízení. Tyto vlastnosti podporují důvěru dítěte v lidi, kteří se o něho starají.

6.1 SOCIÁLNÍ PARAZITIZMUS

Zákon č. 109/2002 Sb., stanoví také povinnosti při placení ošetrovného a doložení příjmů (§ 27 až 29).

Charakteristika rodiče neplatiče

Typickým chováním rodiče - neplatiče je nedodržování uvedených povinností, nedoložení příjmu ze zaměstnání nebo sociálního odboru, případech, kdy je rodič doplácen do životního minima. Rodič dítěte umístěného v dětském domově nehlásí změny trvalého bydliště při častém stěhování, nepřebírá poštu. Tím komplikuje plnění správního řádu (zákona č. 500 /2004 Sb.).

Možnosti řešení neplacení ošetrovného:

- 1) Varianta soudního rozhodnutí - soud při umístění dítěte by měl v rozsudku zohlednit tuto problematiku a rozsudek by mohl sloužit exekuční titul.
- 2) Varianta domovské obce - nejideálnější variantou se ředitelům dětských domovů zdá varianta domovské obce, tzn. za děti umístěné v dětském domově bude platit domovská obec rodiče a ta bude schopná tuto částku vymoci díky svým pravomocem. Tato varianta je ve světě známá, zejména ve Spolkové republice Německo. **(Ze zdrojů Mgr. Milana Opravila - ředitele dětského domova Telč)**

Proč nemůže ošetrovné vymáhat dětský domov ?

Dětský domov je charakterizován jako školské zařízení a má sloužit k výchově, jejíž součástí je i kontakt rodiny s dítětem a naopak. V okamžiku vymáhání ošetrovného dětským domovem je tato vazba problematická. Instrukce se soudí s rodičem, popřípadě proti němu vede exekuční řízení. Je otázkou, zda takový rodič bude zařízení navštěvovat a upevňovat kontakt s dítětem. Rovněž problematické je vyvěšování dlužníků na úřední desce v zařízeních dětského domova, popř. obecních či městských nástěnkách.

6.2 EMOČNÍ PARAZITIZMUS

Vztah dětí , rodičů a dětského domova jako instituce bývá často komplikovaný. Dítě odebrání z rodiny těžce nese, vzhledem ke svému věku není schopno situaci reálně vyhodnotit. Rodiče se, i přes svou nepřítomnost, ve většině případů stávají modlou. Děti se upínají k představě brzkého návratu domů. V tomto okamžiku zaleží na rodiči, zda bude podporovat falešné naděje. Rodič dává přednost partnerovi před dítětem. (Může pro něj být např.zdrojem finanční jistoty). Zatímco dítě znamená další finanční výdaje a rozpory mezi dítětem a novým partnerem.

Z těchto důvodů rodič při návštěvě vědomě lže. Tyto stavy jsou pro dítě velmi zátěžové, dochází ke stresu, frustraci, deprivaci. Dítě si zátěžovou situaci kompenzuje a jeho reakce může být různá.

Zátěž se promítne do vztahu :

- k ostatním dětem v dětském domově (a to jak pozitivně, tak negativně)
- k vychovatelkám - odmlouvání, drzost, neplnění úkolů, „ony“ vychovatelky za to mohou
- k majetku - jak k majetku dětského domova, tak k majetku veřejnosti (sprejování, krádeže pro obohacení sebe sama nebo pro upozornění na sebe.)
- ke škole - zhoršení prospěchu, apatie, nezájem o učivo...

Sociální parazitizmus (chování rodičů k dětem)

- k dětem, které opouštějí dětský domov po vyučení – rodiče dříve nejevili o dítě zájem. Těsně před vyučením předpokládají, že dítě přinese do rodiny finanční příjem a tím se pro ně stává zajímavé
- rodič si půjčuje peníze od dítěte – např.rodič si půjčí peníze na zpáteční cestu, tím že dítěti částku pošle. Dítě ze svého kapesného částku odejme, ale částka se mu obvykle nevrátí.

Dětský domov má za úkol pomoci dítěti při procesu adaptace a zaujmout ho různými činnostmi tak, aby tyto negativní jevy byly minimalizovány. I když se vychovatelé a vedení domova snaží rodičům vysvětlit, že jejich nerealizované sliby se mohou negativně odrazit na vývoji jejich dítěte, v mnohých případech rodiče toto upozornění nerespektují.

Paradoxem je, že smrtí jednoho z rodičů a vyřízením sirotčího důchodu umožňuje dětskému domovu mít zaplacené částky ošetřovného a dítěti zbude část finančních prostředků, které mu jsou ukládány na vkladní knížku. Tyto finance mu mohou posloužit při odchodu z dětského domova.

6.3 MÝTY O ÚSTAVNÍ VÝCHOVĚ

1. Mýtus

Obecně šířeným mýtem je problém deprivace dětí v dětských domovech. Ze svých zkušeností mohu říci, že děti do dětského domova přicházejí již s deprivací, a to zejména s citovou deprivací z období od narození do mladšího školního věku. Děti jsou v rodině vystaveny vlivům sociálně patologických jevů (alkoholismus, prostituce, drogy, častá změna partnera). Což považuji za základ „specifických psychických odchylek“. (Vágnerová M., 2004, s.54) Děti do dětského domova se v převážné míře dostávají v pozdějším věku. Prostředí dětských domovů odpovídá úrovni středně příjmové rodiny a je tedy podnětější než sociálně handicapovaná rodina či rodiny.

Drtivá většina odborníků na výchovu se shoduje v názoru, že pro rozvoj osobnosti jsou nejdůležitější první čtyři roky života. V tomto období se děti, později umístěné v dětských domovech, setkávaly v rodině s emoční, sociální, kognitivní deprivací.

2. Mýtus

Děti z dětského domova na základě **zákona č. 109/2002 Sb.** odcházejí v 18-ti letech na vlastní žádost po ukončení ústavní výchovy, která může být prodloužena. Ve většině případů je odchod vázán na ukončení přípravy na budoucí povolání, tzn. ukončení učebního oboru, maturitou, popř. studiem na VŠ.

Po odchodu z dětského domova existují rozmanité možnosti :

- a) Návrat do vlastní rodiny - zde je problém, zda rodina „převychovává dítě“, nebo zda „dítě převychovává rodinu“. Častější je 1. varianta.
- b) Domy na půli cesty - pozvolné osamostatňování a zařazení do života.
- c) Společné bydlení s partnerem - zde je otázka trvalosti vztahu, neboť po rozchodu opět nastává problém s bydlením.

d) Nájemní bydlení - pokud dětskému domovu vychází vstříc městský úřad či jiný jemu podobný orgán, je možnost začít samostatným bydlením v nájemním bytě.

Pokud je dítě vyučeno a má zájem hledat práci, dětský domov mu jistě pomůže. Bude-li mít práci, bude mít finanční prostředky na nájem. Ve většině případu nastává motivace, chtít si udržet práci. Z uvedených možností je patrné, že je to složitý problém. Každá z uvedených možností má svá kladná i záporná hlediska.

3. Mýtus

V médiích se objevuje názor, že děti jsou odebírány pouze z důvodu chudoby rodičů. Toto je názor do jisté míry zkreslený. Rodina, které jsou děti odebírány, má zpravidla více problémů než jen bydlení a finance. Je to mozaika, která se skládá z kamínků (vzdělání, nezaměstnanost, vystěhování z bytu, nedostatek financí, alkoholismus, domácí násilí, neúplná rodina, častá změna bydliště, partnerů atd.)

4. Mýtus

Adopce a pěstounská péče má nezastupitelné místo v péči o děti. Jedním z rozhodujících kritérií je také počet dětí v adopci nebo pěstounské péči. Domnívám se, že s rostoucím počtem dětí v péči s největší pravděpodobností porostou i problémy uvnitř této rodiny.

Důraz je nutno klást i na problémovost dětí jdoucích do adopce nebo do pěstounské péče stejně jako na profil osvojitele.

Z výše uvedeného je nutné posuzovat několik hledisek:

a) **generační** – v současné době je trend odložení sňatku a založení rodiny na pozdější dobu. Tento trend je obecný a typický pro všechny státy.

Problém nastává v okamžiku, kdy partneři nemůžou mít děti, zkouší různé varianty („přírodní cestu“, umělé oplodnění v několika variantách a později přistupují k adopci či pěstounské péči.)

V tomto okamžiku může nastat problém, že rodiče a pěstouni nevychováají děti jako rodiče, ale jako prarodiče, což může vést k problémům mezigeneračního rázu.

b) **náboženské** – láska k bližnímu a pomoc bližnímu je základem křesťanské výchovy, a nevhodně zvolená pěstounská péče může vést k ohrožení životního

cyklu dětí i dospělých. Děti, které nebyly vedené ke křesťanské víře, v pozdějším věku na víru málokdy přistupují.

c) **finanční** – rodina, která delší dobu nemůže mít děti si zvykne na jistý životní a finanční standard (nákupy, dovolená aj.) Příchodem dítěte do rodiny se obvykle standard sníží a mohou vzniknout konflikty. Jiný problém v oblasti financí je následující – rodiče upřednostňující kariéru. Může nastat subdeprivace.

d) **genetika** – současné vědecké poznatky stále víc upřednostňují genetiku daného jedince, která se projevuje v jeho životě. Výchova má zde nezastupitelné místo, ale i jistá omezení.

Pěstouni si dost často neuvědomují význam této genetiky, to jim může přinést jistá zklamání.

Dalším problémem v této oblasti může být i oddělení od biologické rodiny – tyto záležitosti se projeví zejména v období puberty. Objeví se tzv. „hlas krve.“

5. Mýtus

Setkala jsem se s názorem, že dítě může vystřídat několik pěstounských rodin. Nepodaří se jedna, podaří se druhá. Nastává otázka, zda v takovém případě neexperimentujeme s dětskou duší až příliš. Dítě několikrát vrácené, tzv. „baťůžkář“ automaticky uvažuje o dané situaci vztahovačně (ne oni, ale já nestojím za nic), což na sebevědomí žádného dítěte nepřidá. Každé dítě je osobnost a je nutné k němu přistupovat individuálně, a proto nelze počítat s tím, že pěstouni na určitou dobu vše vyřeší.

6. Mýtus

Jedním z problémů je otázka, zda ústavní výchova „produkuje“ delikventy. Z rozhovoru s Mgr. Milanem Opravilem usuzuji, že děti s ústavní výchovou se dopouštěly přestupků a trestných činů ještě před příchodem do dětského domova. A i přes veškerá opatření i v průběhu a odchodu. Je nutné přihlídnout, v jakém prostředí děti vyrůstaly a zda by se trestné činnosti nedopouštěly ve větší intenzitě.

PRAKTICKÁ ČÁST

7 CÍLE PRAKTICKÉ ČÁSTI

Jedním z cílů praktické části bylo zjistit úroveň povědomí veřejnosti o dětech předškolního věku z dětských domovů. Dotazníky vyplňovali pedagogové ze základních a mateřských škol. Sledovala jsem profesionální a subjektivní pohled pedagogů.

7.1 PŘEDPOKLADY

P1 - předpokládám, že v mateřských školách pracují především ženy vyšších věkových skupin, které už mají určité zkušenosti a mnohem větší praxi než například dívky (ženy) krátce po škole.

P2 - předpokládám, že nejvyšším dosaženým stupněm bude vysokoškolské vzdělání; středoškolské vzdělání nebo střední škola s dostudovaný pedagogickým minimem se bude nejčastěji objevovat u respondentů (pedagogů) z mateřských škol.

P3 - dále předpokládám, že zainteresovanost respondentů do problematiky dětí z dětských domovů bude na vysoké úrovni, a proto jen výjimečně budou zaznamenávány odlišnosti.

P4 - předpokládám, že frekvence setkání respondentů s dětmi z dětských domovů bude intenzivní.

P5 - předpokládám, že respondenti si uvědomují, jaké nejistoty a možnosti čekají děti, které odcházejí z dětských domovů.

7.2 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU

Dotazníky jsem rozdala na těchto základních a mateřských školách:

- 3. MŠ - Ondrákova 280, Příbram - 50 dětí- 2 třídy
- 10. MŠ - Hradební 66, Příbram - 100 dětí - 3 třídy
- 11. MŠ - Jana Drdy 496, Příbram - 100 dětí - 3 třídy
- 12. MŠ - Jungmannova 91, Příbram -110 dětí - 4 třídy
- 14. MŠ - Školní 131, Příbram - v roce 2004 došlo ke sloučení dvou MŠ
240 dětí - 8 tříd
- MŠ Klubičko Příbram - Okružní 200, Příbram - 80 dětí - 3 třídy
- MŠ Příbram, Bratří Čapků - Tylova 391, Příbram - 96 dětí - 4 třídy
- MŠ Příbram, 28.října - 28.října 55, Příbram - 80 dětí - 3 třídy
- ZŠ a MŠ Jince - Nerudova 58, Jince - 120 dětí - 5 tříd
- ZŠ a MŠ Hluboš - Hluboš 116, Hluboš - 25 dětí - 1 třída
- ZŠ a MŠ Pičín - Pičín 23, Pičín - 24 dětí - 1 třída
- ZŠ a MŠ Dolní Hbity - Dolní Hbity 193, Dolní Hbity - 42 dětí - 2 třídy
- ZŠ a MŠ Višňová -Višňová 75, Višňová - 45 dětí - 2 třídy
- 4. MŠ - Přemyslova 1034, Dobříš - 105 dětí - 4 třídy
- 2. MŠ - Jeřábová 613, Dobříš - 110 dětí - 4 třídy

- 1.ZŠ - Komenského 35, Dobříš - 610 žáků (1. a 2.stupeň)
- 2.ZŠ - Školní 1035, Dobříš - 900 žáků (1. a 2. stupeň)
- 8. ZŠ - Školní 75, Příbram - 1000 žáků (1. a 2. stupeň)
- ZŠ Pod Svatou Horou - Balbínova 328, Příbram - 600 žáků (1. a 2. stupeň)
- ZŠ a MŠ Hluboš - Hluboš 116, Hluboš - 35 žáků (pouze 1.stupeň – dvojtřídní škola - první a druhý postupový ročník má výuku společně. Třetí, čtvrtý a pátý postupový ročník také.
- Waldorfská škola Příbram - Hornická 327, Příbram - 180 žáků - (1. a 2. stupeň)

Respondenti byli pedagogičtí pracovníci předškolního a základního vzdělání. Rozdala jsem mezi ně 200 dotazníků, ale získala jsem pouze 130 odpovědí.

Rozdíl mezi rozdanými a získanými dotazníky mohl být způsoben nezájmem respondentů o dané téma.

7.3 METODICKÉ POSTUPY

Praktickou část své práce jsem založila na výzkumu pomocí dotazníku. Dotazník je jedním z nejrychlejších způsobů sběru dat pro různé výzkumy. Je tvořen různými typy otázek, podle kterých se zjišťuje názor dotazovaných. Otázky mohou být dvojího typu. Za prvé jsou to dotazníky uzavřené, kdy nabízíme dotazovanému hotové odpovědi (např.: ano - ne - nevím, výběr z variant), za druhé jsou to dotazníky otevřené, kde může dotazovaný odpovědět libovolně.

Pro svou práci jsem zkonstruovala vlastní dotazník, který obsahuje 18 otázek. Otázky jsem volila uzavřené i otevřené. Otevřených jsem záměrně zvolila více z důvodu možnosti většího a neomezeného rozhodování. Výzkum jsem prováděla v měsíci říjnu a začátkem listopadu roku 2008.

7.4 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ

Pro zjednodušení práce se získanými daty jsem tabulky sloučila a upravila tak, aby vyhovovaly všem nárokům, které jsem zpracovávala. Zjednodušení spočívá v tom, že jsem vždy sloučila tabulku mateřských a základních škol s celkovou tabulkou. Pro ukázkou viz tab.č.1.

Tab. č.1.

Věk	18-24 let	25-29 let	30-35 let	36-45 let	46-55 let	56-65 let	66-100 let	Celkem
Mateřské školy								
Počet odpovědí	5	12	9	26	20	11	0	83
%	5	15	12	31	21	13	0	100
Základní školy								
Počet odpovědí	4	5	7	13	12	6	0	47
%	9	11	13	28	26	13	0	100
Mateřské + základní školy celkem								
Počet odpovědí	9	17	16	39	32	17	0	130
%	7	17	12	30	25	13	0	100

Otázka č.1

Věková hranice respondentů:

- a) 18 - 24let
- b) 25 - 29 let
- c) 30 - 35 let
- d) 36 - 45 let
- e) 46 - 55 let
- f) 56 - 65 let
- g) 66 - 100 let

Tab. č.1.

Věk	18-24 let	25-29 let	30-35 let	36-45 let	46-55 let	56-65 let	66-100 let	Celkem
Mateřské školy								
Počet odpovědí	5	12	9	26	20	11	0	83
%	5	15	12	31	21	13	0	100
Základní školy								
Počet odpovědí	4	5	7	13	12	6	0	47
%	9	11	13	28	26	13	0	100
Mateřské + základní školy celkem								
Počet odpovědí	9	17	16	39	32	17	0	130
%	7	17	12	30	25	13	0	100

Komentář:

Z této tabulky vyplývá, že ve školství je nejvíce pedagogů středního věku. Respondenti, které jsem oslovila v předškolním a základním školství, nejčastěji uvedli kategorii 36-45 let, což odpovídá 30%. Následovala kategorie 46-55 let s 25%. Tento výsledek vypovídá o faktu, že respondenti nižšího věku ve školství nepracují z důvodu malého finančního hodnocení a společenského podceňování jejich práce. U věkové kategorie 56-65 let je uváděna mezi nejnižším zastoupením pedagogů ve výchovně

vzdělávacím procesu. Tento věk je spojený i s otázkou životní úrovně, která odchodem do důchodu rychle klesá (viz ot.č.3).

Otázka č.2

Místo bydliště respondentů:

- a) ves (do 500 obyvatel)
- b) ves (nad 500 obyvatel)
- c) město (do 5 000 obyvatel)
- d) město (do 50 000 obyvatel)
- e) město (do 100 000 obyvatel)
- f) město (nad 100 000 obyvatel)

Tab.č.2.

Bydliště	a)	b)	c)	d)	e)	f)	Celkem
Mateřské školy							
Počet odpovědí	8	17	0	24	0	34	83
%	10	20	0	29	0	41	100
Základní školy							
Počet odpovědí	8	6	0	15	0	18	47
%	17	13	0	32	0	38	100
Mateřské + základní školy celkem							
Počet odpovědí	16	23	0	39	0	52	130
%	12	18	0	30	0	40	100

Komentář:

Tato otázka se vztahuje k celkovému hodnocení celého problému. Většina lidí je ochotna za prací dojíždět i z velké vzdálenosti, což svědčí o jejich vysokém zájmu o vzdělávání a výchovu jak předškolních, tak školních dětí.

Otázka č.3

Životní úroveň:

- a) velmi dobrá
- b) dobrá
- c) velmi špatná
- d) dobrá, ale zhoršuje se
- e) špatná, ale zlepšuje se
- f) špatná

Tab.č.3

Životní úroveň	a)	b)	c)	d)	e)	f)	Celkem
Mateřské školy							
Počet odpovědí	7	45	0	21	8	2	83
%	9	54	0	25	10	2	100
Základní školy							
Počet odpovědí	5	29	0	11	2	0	47
%	11	62	0	23	4	0	100
Mateřské + základní školy celkem							
Počet odpovědí	12	74	0	32	10	2	130
%	9	57	0	24	8	2	100

Komentář:

Z tabulky je patrné, že 74 (=57%) respondentů považuje svou životní situaci za dobrou, 12 (=9%) jako velmi dobrou a 10 (=8%) za špatnou, ale zlepšující se. Na druhé straně 32 (=24%) všech dotazovaných uvádí svou životní úroveň jako dobrou, ale zhoršující se a 2 (=2%) jako špatnou. Tato otázka je velice subjektivně zabarvená, protože každý z nás hodnotí svoji životní úroveň odlišně a tím může dojít ke zkreslení výsledků v tabulce.

Otázka č.4

Jaký je Váš nejvyšší dosažený stupeň vzdělání?

- a) SŠ
- b) SŠ (s dostudováním pedagogického minima)
- c) VOŠ – vyšší odborné studium
- d) Diplomovaný specialista
- e) VŠ
- f) Jiné vzdělání

Tab.č.4

Odpověď	a)	b)	c)	d)	e)	f)	Celkem
Mateřské školy							
Počet odpovědí	42	6	2	1	32	0	83
%	50	8	2	1	39	0	100
Základní školy							
Počet odpovědí	28	2	2	2	13	0	47
%	60	4	4	4	28	0	100
Mateřské + základní školy celkem							
Počet odpovědí	70	8	4	3	45	0	130
%	54	6	3	2	35	0	100

Komentář:

70 (=54 %) respondentů mělo především středoškolské vzdělání, vysokou školu vystudovalo 45 (=35%) a 8 (=6%) mělo SŠ (s dostudováním pedagogického minima). Vyšší odborné studium absolvovali 4 (=3%) respondenti a 3 (=2%) uvedli jako nejvyšší dosažený stupeň vzdělání možnost d) diplomovaný specialista. Výsledky odpovídají kvalifikaci určitých povolání. Učitelé základních škol jsou většinou vysokoškolsky vzděláni. 45 učitelů ZŠ (=35%) uvedlo za své nejvyšší dosažené vzdělání vysokou školu. Oproti tomu pedagogové škol mateřských mají především středoškolské vzdělání 70 (=54%) nebo dostudované pedagogické minimum. Diplomovaní specialisté nebo

absolventi vyššího odborného studia jsou většinou na řídicích postech. Zřídka kdy se objevuje učitelka mateřské školy s vysokoškolským titulem.

Otázka č.5

Liší se chování dětí z dětských domovů s porovnáním s dětmi z funkčních (tzv. normálních) rodin?

- a) ano
- b) ne
- c) chová se lépe
- d) někdy
- e) nevím

Tab.č.5

Odpověď	a)	b)	c)	d)	e)	Celkem
Mateřské školy						
Počet odpovědí	17	12	2	48	4	83
%	20	15	2	58	5	100
Základní školy						
Počet odpovědí	19	5	5	12	6	47
%	40	11	11	26	13	100
Mateřské + základní školy celkem						
Počet odpovědí	36	17	7	60	10	130
%	28	13	5	46	8	100

Komentář:

60 (=46%) respondentů si myslí, že chování dětí z dětských domovů a z funkčních (tzv. normálních) rodin se liší jen někdy. Na otázku, v čem se liší, uvádějí citovou a sociální deprivaci, individualitu dítěte, genetiku-etniku, nedostatek příležitostí k řešení vnitřních problémů (fluktuační výchovatelů), absenci pocitu důležitosti a jiných jim podobným. Respondenti se zmiňují o nedůvěře k dospělým lidem či k autoritě všeobecně. 37 (=28%) respondentů uvedlo, že se chování liší z podobných

důvodů jako u předchozí skupiny respondentů. Pouhých 18 (= 13%) dotazovaných napsalo, že děti z dětských domovů mají podobné problémy jako děti z funkčních rodin. I děti z funkčních rodin mohou mít neuspokojené potřeby. 11 (=8%) respondentů neví na otázku odpověď. Dá se tedy říci, 74 % lidí vnímá odlišnost dětí z dětského domova.

Otázka č. 6

Liší se Váš pohled na děti z dětského domova s porovnáním s dětmi z funkčních (tzv. normálních) rodin?

- a) ano
- b) ne
- c) jiné
- d) nevím

Tab.č.6

Odpověď	Ano	Ne	Jiné	Nevím	Celkem
Mateřské školy					
Počet odpovědí	13	50	16	4	83
%	16	60	19	5	100
Základní školy					
Počet odpovědí	9	23	13	2	47
%	19	49	28	4	100
Mateřské + základní školy celkem					
Počet odpovědí	22	73	29	6	130
%	17	56	22	5	100

Komentář:

U 73 (=56%) respondentů se pohled na děti z dětských domovů neliší od dětí z funkčních rodin. Pouhých 22 (=17%) vidí mezi dětmi z dětských domovů a dětmi z funkčních rodin rozdíl. Rozdíl mezi těmito dvěma skupinami je dán velice subjektivním názorem na danou problematiku.

Otázka č.7

Liší se studijní výsledky dětí z dětských domovů v porovnání s dětmi z funkčních (tzv. normálních) rodin?

- a) lepší
- b) horší
- c) stejné
- d) jak kdy - záleží na jednotlivci
- e) nevím

Tab.č.7

Odpověď	a)	b)	c)	d)	e)	Celkem
Mateřské školy						
Počet odpovědí	21	11	12	32	7	83
%	25	13	15	39	8	100
Základní školy						
Počet odpovědí	5	12	6	18	6	47
%	11	25	13	38	13	100
Mateřské + základní školy celkem						
Počet odpovědí	26	23	18	50	13	130
%	20	18	14	38	10	100

Komentář:

Na otázku, zda-li se liší studijní výsledky dětí z dětských domovů v porovnání s dětmi z funkčních (tzv. normálních) rodin odpovědělo 50 (=38%), že záleží na jednotlivci. Z toho vyplývá, že i děti z dětských domovů mohou být velice inteligentní a jejich studijní výsledky mohou být i lepší než u dětí z funkčních rodin.

Otázka č.8

Domníváte se, že dítě z dětského domova se lépe zařazuje do kolektivu?

- a) ano
- b) ne
- c) jiné

Tab.č.8

Odpověď	Ano	Ne	Jiné	Celkem
Mateřské školy				
Počet odpovědí	28	30	25	83
%	34	36	30	100
Základní školy				
Počet odpovědí	7	15	25	47
%	15	32	53	100
Mateřské + základní školy celkem				
Počet odpovědí	35	45	50	130
%	27	35	38	100

Komentář:

Z výsledků je patrné, že nejvíce dotazovaných 50 (=38%) odpovědělo variantou c) či-li jinou. V této odpovědi se nejčastěji vyskytovaly příklady typu např. záleží na osobnosti a subjektivním pohledu pozorujícího. 45 (=35%) dotazovaných uvedlo, že se děti z dětských domovů lépe nezařazují do kolektivu a 35 (=27%) dotázaných uvedlo, že se děti z dětských domovů lépe zařazují do kolektivu.

Otázka č.9

Věděl(a) byste, jak se dítě může dostat do dětského domova?

(Vyberte max. 5 odpovědí)

- a) afunkční rodina (rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí nebo ho dokonce ohrožuje v samotné existenci.)
- b) dysfunkční rodina (socioekonomické vlivy, týrání a zneužívání dětí, duševní poruchy jednoho nebo obou rodičů (vlastních nebo nevlastních), patrná zdravotní i hygienická péče - zanedbávání)
- c) úmrtí rodičů, vážná nemoc
- d) nechtěné dítě (např. dítě z nezralé rodiny)
- e) nemanželské dítě
- f) jiné.....

Tab.č.9

Odpověď'	a)	b)	c)	d)	e)	f)	Celkem
Mateřské školy							
Počet odpovědí	12	38	23	8	2	0	83
%	15	45	27	10	3	0	100
Základní školy							
Počet odpovědí	8	22	12	3	2	0	47
%	17	47	26	6	4	0	100
Mateřské + základní školy celkem							
Počet odpovědí	20	60	35	11	4	0	130
%	15	46	27	9	3	0	100

Komentář:

V této otázce 60 (=46%) respondentů uvedlo jako možnost dysfunkční rodinu, dále ve 35 (=27%) to byla vážná nemoc nebo úmrtí rodičů. 20 (=15%) zvolilo variantu - afunkční rodina, 11 (=9%) uvedlo jako důvod možnost - nechtěné dítě a jen 4 (=3%) respondenti uvedli možnost - nemanželské dítě. Z toho vyplývá, že nejrozšířenější názor proč, se dítě dostane do dětského domova, je z důvodu dysfunkčnosti rodiny.

Otázka č.10

Myslíte si, že život v dětském domově je jednoduchý?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Tab.č.10

Odpo věď	Ano	Ne	Nevím	Celkem
Mateřské školy				
Počet odpovědí	16	49	18	83
%	19	59	22	100
Základní školy				
Počet odpovědí	8	26	13	47
%	17	55	28	100
Mateřské + základní školy celkem				
Počet odpovědí	24	75	31	130
%	18	58	24	100

Komentář:

Na tuto otázku odpovědělo 75 (=58%) respondentů a vybralo možnost b) ne. Jako druhou nejčastější odpověď uváděli, že neví. Byla jsem respondenty upozorněna, že otázku považují za zbytečnou. Mým cílem bylo, aby si dotazovaní uvědomili otázku života v dětském domově. Pouhých 24 (=18) z dotázaných odpovědělo, že život v dětských domovech je těžký.

Otázka č.11

Vyměnil (a) byste své dětství za dětství v dětském domově?

- a) ani za nic
- b) možná
- c) ano

Tab.č.11

Odpověď	a)	b)	c)	Celkem
Mateřské školy				
Počet odpovědí	81	2	0	83
%	98	2	0	100
Základní školy				
Počet odpovědí	45	2	0	47
%	96	4	0	100
Mateřské + základní školy celkem				
Počet odpovědí	126	4	0	130
%	97	3	0	100

Komentář:

V této otázce 126 (=97%) dotázaných odpověděla jednoznačně ani za nic, což si protirečí s předchozí otázkou. V té většina odpověděla, že život v dětských domovech těžký není. Kdyby v nich život těžký nebyl, neodpověděli by téměř všichni jednoznačně, že by ani za nic nevyměnili své dětství doma za dětství v dětském domově.

Otázka č.12

Byl (a) byste ochoten/ochotna dát svou oblíbenou věc pro dobro dětí z dětského domova?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Tab.č.12

Odpověď	Ano	Ne	Neví	Celkem
Mateřské školy				
Počet odpovědí	51	25	7	83
%	62	30	8	100
Základní školy				
Počet odpovědí	32	15	0	47
%	68	32	0	100
Mateřské + základní školy celkem				
Počet odpovědí	83	40	7	130
%	64	31	5	100

Komentář:

83 (=64%) dotázaných odpovědělo ano, ale ne pravidelně, protože zde hrozí riziko, že by si dítě na dárky zvyklo a naučilo by se pouze přijímat. 40 (=31%) odpovědělo, že by dítěti z dětského domova svou oblíbenou věc nedalo. Toto chování je podle mého názoru sobecké. Respondenti si danou oblíbenou věc můžou koupit znovu nebo ji nahradit jinou, obdobnou. Naproti tomu dítě z dětského domova nemá takovou možnost.

Otázka č.13

Pokud byste měl (a) možnost, jak byste pomohl (a) dětem z dětského domova?

- a) hmotná pomoc
- b) k sobě domů
- c) nijak
- d) nevím

Tab.č.13

Odpověď	a)	b)	c)	d)	Celkem
Mateřské školy					
Počet odpovědí	13	42	15	6	83
%	16	50	18	7	100
Základní školy					
Počet odpovědí	11	34	5	4	47
%	23	72	11	9	100
Mateřské + základní školy celkem					
Počet odpovědí	24	76	20	10	130
%	18	59	15	8	100

Komentář:

V této otázce 76 (=59%) respondentů odpovědělo, že by si dítě vzali domů. Zde může vzniknout konflikt, proč jedno dítě ano a druhé ne. Lidé mají různé představy o tom, koho by chtěli a kdo se jim líbí. Oceňuji snahu, ale existují lepší řešení, kdy se nebudou střetávat dvě roviny zájmu. Další odpovědi byly velice vyrovnané, dotazovaní by pomohli hmotnou pomocí nebo nijak.

Otázka č.14

Myslíte si, že při odchodu z dětského domova mají jedinci zajištěné nové bydlení?

- a) ano (byt nebo jiné bydlení)
- b) ne, musí si zajistit bydlení sami
- c) existují státní byty, do kterých se jedinci přestěhují
- d) instituce - podobné dětskému domovu

Tab.č.14

Odpověď	a)	b)	c)	d)	Celkem
Mateřské školy					
Počet odpovědí	59	17	0	7	83
%	71	20	0	9	100
Základní školy					
Počet odpovědí	31	6	0	10	47
%	66	13	0	21	100
Mateřské + základní školy celkem					
Počet odpovědí	90	23	0	17	130
%	69	18	0	13	100

Komentář:

90 (=69%) dotazovaných si myslí, že ano. Dítě, které odchází z dětského domova, které si někdo „vezme domů“, má zajištěný byt nebo jiné bydlení. 23 (=18%) procent odpovědělo záporně. To mohlo být způsobeno špatnou interpretací a vyložením si dané otázky. Otázka se vztahuje na nezletilé děti.

Otázka č.15

Liší se podle Vás státní dětské domovy od soukromých dětských domovů?

- a) ano
- b) ne
- c) myslím si, že jsou stejné nebo hodně podobné
- d) nevím

Tab.č.15

Odpověď	a)	b)	c)	d)	Celkem
Mateřské školy					
Počet odpovědí	17	1	58	7	83
%	21	1	70	8	100
Základní školy					
Počet odpovědí	9	4	26	8	47
%	19	9	55	17	100
Mateřské + základní školy celkem					
Počet odpovědí	26	5	84	15	130
%	20	4	65	11	100

Komentář:

U státních i soukromých dětských domovů záleží na iniciativě a zainteresovanosti ředitele, vlastníka. Dále na krajských úřadech, které poskytují jednotlivé dotace. Z tohoto důvodu 84 (=65%) dotazovaných odpověděla, že jsou stejné nebo hodně podobné. To mohlo být způsobeno náhodným typováním nebo chybnou informovaností veřejnosti o daném problému. Zbytek dotázaných se rozdělil ve velké míře podobně mezi ostatní možné odpovědi.

Otázka č.16

Dokázal (a) byste vyjmenovat s jakými (psychickými, fyzickými nebo psychicko - fyzickými) obtížemi se děti dostávají do dětských domovů?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

Tab.č.16

Odpověď	Ano	Ne	Nevím	Celkem
Mateřské školy				
Počet odpovědí	21	54	8	83
%	26	64	10	100
Základní školy				
Počet odpovědí	14	24	9	47
%	29	54	17	100
Mateřské + základní školy celkem				
Počet odpovědí	39	70	21	130
%	30	54	16	100

Komentář:

V této otázce jsem zjišťovala u respondentů, jestli si myslí, zda děti z dětských domovů mohou mít výše uvedené problémy. Více jak polovina, 70 (=54%) dotázaných odpovědělo, že nemají žádné problémy nebo obtíže. 39 (=30%) respondentů si myslí, že mají a 21 (=16%) neví. V této otázce je zarážející smýšlení některých lidí. Je samozřejmé, že dítě z dětského domova čelí mnohem většímu počtu různých problémů jako je například emoční deprivace nebo frustrace.

Otázka č.17

Máte nějaký návrh, jak zlepšit chování a přístup k vyučování dětí z dětských domovů?

- c) ano
- d) ne
- e) nevím

Tab.č.17

Odpověď	Ano	Ne	Nevím	Celkem
Mateřské školy				
Počet odpovědí	21	35	27	83
%	25	42	33	100
Základní školy				
Počet odpovědí	19	17	11	47
%	41	36	23	100
Mateřské + základní školy celkem				
Počet odpovědí	40	52	38	130
%	31	40	29	100

Komentář:

Z této otázky nevznikl žádný návrh. 40 (=31%) respondentů zvolilo možnost - ano, ale neuvedli žádné konkrétní řešení a 38 (=29%) nevědělo žádný návrh, tudíž zvolili možnost - nevím. Jako nejčastější odpověď převládala možnost, že nejsou zainteresováni do problému a neví jaká je praxe, a proto nemohli odpovědět.

Otázka č.18

Znáte pojmy Supervize a Sanace rodiny?

- a) ano, znám oba pojmy
- b) ano, znám pouze jeden pojem
- c) ne, neznám žádný

Tab.č.20

Odpověď	Ano	Ne	Ne, neznám žádný	Celkem
Mateřské školy				
Počet odpovědí	36	8	39	83
%	43	10	47	100
Základní školy				
Počet odpovědí	17	12	18	47
%	36	26	38	100
Mateřské + základní školy celkem				
Počet odpovědí	53	21	56	130
%	41	16	43	100

Komentář:

V této otázce se pouze s 2% rozdílem respondenti rozdělili do dvou hlavních skupin odpovědí. Jedna skupina zvolila možnost - ano, z čehož je patrná informovanost veřejnosti a skupina, která zvolila možnost - ne, dané výrazy nezná. Zbytek odpověděl záporně.

7.5 Výsledky praktické části

P1 - Předpokládala jsem, že v mateřských školách pracují především ženy vyšších věkových skupin, které už mají určité zkušenosti a mnohem větší praxi než například dívky (ženy) krátce po škole.

To se mi nepotvrdilo. Z výzkumného šetření vyplynulo, že ženy pracující ve školství jsou v období středního věku.

P2 - Dále jsem předpokládala, že zainteresovanost respondentů do problematiky dětí z dětských domovů bude na vysoké úrovni. Výsledek šetření mě velice překvapil, jelikož jsem zjistila velmi subjektivně zabarvený pohled respondentů na problematiku dětí z dětských domovů. Tento jev přisuzuji absenci terapeutických kurzů, hlubšímu vzdělání ve speciální pedagogice popř.jejích oborech (např.etopedie). Respondenti většinou uváděli odpovědi, které se vyhýbaly přímému vyjádření nebo neodpovídali vůbec.

P3 - Předpokládala jsem, že nejvyšším dosaženým stupněm bude vysokoškolské vzdělání a že středoškolské vzdělání nebo střední škola s dostudovaný pedagogickým minimem se bude nejčastěji objevovat u respondentů z mateřských škol. Výsledek šetření ukázal, že opravdu 70 (=54%) ze 130 respondentů vystudovalo SŠ a 8 (=6%) SŠ s dostudovaným pedagogickým minimem. Vysokou školu absolvovali respondenti, kteří nyní učí na základních školách. Což vyplývá z jejich kvalifikace.

P4 - Předpokládala jsem, že frekvence setkání respondentů s dětmi z dětských domovů bude intenzivní. Z výsledku šetření je zřejmé, že respondenti neznají problematiku dětských domovů, protože s dětmi z dětských domovů se setkávají jen ojediněle.

P5 - Předpokládám, že respondenti si uvědomují jaké nejistoty a možnosti čekají děti, které odcházejí z dětských domovů. Dospěla jsem k závěru, že respondenti nemají přehled o problematice dětí z dětských domovů a většina z nich se s těmito dětmi ve své praxi nesešla.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této práce bylo zjistit pohled odborné veřejnosti na problematiku dětí z dětských domovů. Výzkum probíhal v mateřských a základních školách v oblasti Příbrami.

Při studiu odborné literatury a zpracování své bakalářské práce jsem si hlouběji uvědomila, jak závažná je problematika dětí z dětských domovů.

Při zpracování této vážné problematiky jsem si přála, aby si i odborná veřejnost uvědomila propojení této oblasti s výchovně-vzdělávacím procesem. Proto jsme pokládala v praktické části takové otázky, aby se respondenti nad nimi zamysleli nebo se jich přímo týkaly. Dále mne zajímalo, z jakých důvodů se mohou děti do dětských domovů dostat a jaké existují možnosti a postupy v náhradní rodinné péči. Bude-li špatně podporovaná rodina, i nadále poroste počet dětí v dětských domovech. Kdyby stát více podporoval rodinu jako instituci, nebylo by tolik dětí v dětských domovech. Řešení je na první pohled zdánlivě jednoduché. Aby bylo, použitelné bude zapotřebí velkého úsilí.

Každou situaci lze řešit klidným rozvážným způsobem. Je třeba umět respektovat názor druhého, i když s ním nemusíme souhlasit. Důležité je naučit se zvažovat všechna stanoviska k problému a najít to nejlepší řešení. Myslím, že v naší společnosti je toho ještě mnoho, co je třeba napravit a že slova Karla Čapka napsaná před více než padesáti lety platí stále : „Dnešnímu světu není třeba nenávisti, nýbrž dobré vůle, ochoty, shody a spolupráce. Je mu třeba vlídnějšího morálního klimatu.“ (Čapek K. O věcech obecných).

Skrze tento citát jsem chtěla vyjádřit svůj pohled.

Domnívám se, že do předmětu rodinné výchovy na ZŠ by se měla zařazovat komplexnější výuka, která by vedla k zodpovědnému rodičovství. Také seznámit děti např. se zákonem o rodině, se všemi právy, ale hlavně s povinnostmi dětí vůči rodičům a rodičů vůči dětem. Smyslem by mělo být, aby si děti uvědomovaly, že dítě je závazek na celý život. Z toho vyplývá vedení dětí k zodpovědnému rodičovství a k plánování budoucnosti. Dítě není panenka na hraní, kterou odložíme, když nás přestane bavit.

Na druhé straně poskytnout pedagogům hlubší vzdělání ve speciálně pedagogice, do které bych zahrнула i terapeutické kurzy. Z mé práce vyplývá, že hlubší

vzdělání ve speciální pedagogice někteří pedagogové postrádají. Z toho usuzuji odpověď, na otázku proč pedagogové právě takto modifikovali své odpovědi. Vyplývá z nich konflikt mezi profesionalitou a subjektivně zabarveným pohledem.

Další řešení problematiky dětských domovů vidím v navyšování financí. Dále ve větší míře financovat podporu sociální politiky rodiny. Zvýšením přídatků na děti se podle mého mínění problém nevyřeší. Tyto rodiny využívají dotace mnohdy neefektivně. Navýšení počtu terénních sociálních pracovníků, kteří by intenzivně pracovali se sociálně slabými rodinami, by tento problém vyřešilo. Vidím prevenci negativních faktorů dysfunkčnosti rodiny.

Děti z dětských domovů nemají snadné dětství. Musí se psychicky vyrovnat s mnoha problémy. Jednak v citové oblasti, sociální oblasti (zařazení se do společnosti) a ještě bojovat s předsudky společnosti. Nejsou horší než-li ostatní.

Ideální by bylo moci ke každému jedinci přistupovat individuálně, protože každý z nás je jedinečná individualita. Z hlediska evoluce úžasná věc, z hlediska pedagogiky zapeklitý oříšek. Kdyby existovala kniha „umění efektivních metod výchovy“ by byla nejčtenější knihou, a já dodávám, že kdybychom uměli takové metody, měli bychom šťastné děti, potažmo i celou společnost stojící na mravních a etických základech.

SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY

1. DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada Publishing s.r.o., 1995. ISBN 80-71-69-192-5
2. HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. GRADA PUBLISHING, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-11-68-3
3. KABELE, J. *Rodinné sítě . Výzkum rodin*. Praha: Bulletin VÚSRP, 1987
4. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-71-78-150-9
5. KOVAŘÍK, J., A KOL. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-71-78-957-7
6. LYSÁ, O.: *Dětské domovy*. Brno: Bakalářská práce, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, 2008.
7. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85-82-406-X
8. MATĚJČEK, Z. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-304-8
9. MATĚJČEK, Z. *Po dobrém nebo po zlém*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-71-78-486-9
10. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85-28- 283-6
11. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-71-78-853-8

12. MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25-236-2
13. MATOUŠEK, O., A KOL. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Sociologické nakladatelství Slon, 1993. ISBN 80-90-14-24-7-8
14. POCHYLÁ, M., T. *Výchova v dětských domovech a jejich příprava do reálného světa dospělých*. Brno: Bakalářská práce, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, 2007.
15. ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno, PAIDO: 1998. ISBN 80-85-93-1-48-6
16. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-71-78-802-3

DALŠÍ ZDROJE

Národní zpráva o rodině : Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2004.

Učitelství noviny : týdeník pro učitele a přátele školy. 1993, číslo 4.

Praha : GNOSIS, spol. s r. o. ISSN 0139-5718.

ZÁKONY, VYHLÁŠKY A SDĚLENÍ

Zákon č. 94/1964 Sb., ***o rodině*** (ve znění pozdějších předpisů)

Zákon č. 359/1999 Sb., ***o sociálně-právní ochraně dětí***

Zákon č. 109/2002 Sb., ***o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů***

Zákon č. 94/1963 Sb., ***o rodině***, po novelizaci znovu uveřejněný pod č. 210/1998 Sb.

Vyhlášky č. 317/2005 (Prováděcí předpisy k zákonu č. 563/2004, Nařízení vlády č. 75/2005 Sb. o stanovení rozsahu přímé výchovné činnosti a o změně některých zákonů).

Sdělení č. 104/1991 Sb. *Úmluva o právech dítěte*

Sdělení č. 43/2000 Sb. m. s. *Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení*

Sdělení č.132 /2000 Sb. m. s. *Evropská úmluva o osvojení dětí*

INTERNETOVÉ ODKAZY

<http://www.adopce.com/beta/adopce/grafy.php?stranka=6>

<http://www.nahradnirodina.cz/>

<http://www.spisovatele.cz/miroslav-valek>

<http://www.planovanirodiny.cz/>

<http://www.pestouni.cz/>

PŘÍLOHY

Příloha číslo 1. Dotazník

Jmenuji se Pavla Kožíšková, jsem studentka Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Ráda bych Vás požádala o anonymní vyplnění výzkumné studie, která se vztahuje k tématu problematika dětských domovů v obrazu předškolního a základního vzdělání. Vámi uvedené údaje, názory nebo jiné informace budou řádně zpracovány do praktické části mé bakalářské práce. Zaručuji, že nedojde ke zneužití nebo k manipulaci těchto cenných zdrojů.

Pokyny k vyplnění: 1. Odpověď označte kroužkem

2. Při změně odpovědi kroužek škrtněte a zvolte jinou odpověď

„Přiblížit se snu lze špetkou důvtipu, přehrší štěstí a hromadou práce a úsilí.“

Jakého jste pohlaví?

- a) muž
- b) žena

1. Jaký je Váš věk?

- f) 18 - 24let
- g) 25 - 29 let
- h) 30 - 35 let
- i) 36 - 45 let
- j) 46 - 55 let
- f) 56 - 65 let
- g) 66 - 100 let

2. Jaké je Vaše místo bydliště?

- g) ves (do 500 obyvatel)

- h) ves (nad 500 obyvatel)
- i) město (do 5 000 obyvatel)
- j) město (do 50 000 obyvatel)
- k) město (do 100 000 obyvatel)
- l) město (nad 100 000 obyvatel)

3. Jaká je Vaše životní úroveň?

- g) velmi dobrá
- h) dobrá
- i) velmi špatná
- j) dobrá, ale zhoršuje se
- k) špatná, ale zlepšuje se
- l) špatná

4. Jaký je Váš nejvyšší dosažený stupeň vzdělání?

- g) SŠ
- h) SŠ (s dostudováním pedagogického minima)
- i) VOŠ – vyšší odborné studium
- j) Diplomovaný specialista
- k) VŠ
- l) Jiné vzdělání

5. Liší se chování dětí z dětských domovů v porovnání dětmi z funkčních (tzv. normální) rodin?

- a) ano
- b) ne
- c) chová se lépe
- d) někdy
- e) nevím

6. Liší se Váš pohled na děti z dětského domova v porovnáním s dětmi z funkčních (tzv. normálních) rodin?

- e) ano

- f) ne
- g) jiné
- h) nevím

7. Liší se studijní výsledky dětí z dětských domovů v porovnání s dětmi z funkčních (tzv. normálních)rodin?

- a) lepší
- b) horší
- c) stejné
- d) jak kdy - záleží na jednotlivci
- e) nevím

8. Domníváte se, že dítě z dětského domova se snadněji zařazuje do kolektivu?

- a) ano
- b) ne
- c) jiné

9. Věděl(a) byste, jak se dítě může dostat do dětského domova? (Vyberte max.

5 odpovědí)

- a) afunkční rodina (rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí nebo je dokonce ohrožuje v samotné existenci.)
- b) dysfunkční rodina (socioekonomické vlivy , týrání a zneužívání dětí , duševní poruchy jednoho z rodičů nebo obou rodičů, vlastních nebo nevlastních, patrná zdravotní i hygienická péče - zanedbávání)
- c) úmrtí rodičů, vážná nemoc
- d) nechtěné dítě (např. spor rodičů o péči o dítě)
- e) nemanželské dítě
- f) jiné.....

10. Myslíte si, že život v dětském domově je jednoduchý?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

11. Vyměnil (a) byste své dětství za dětství v dětském domově?
- a) ani za nic
 - b) možná
 - c) ano
12. Byl (a) byste ochoten/ochotna dát svou oblíbenou věc pro dobro dětí z dětského domova?
- a) ano
 - b) ne
 - c) nevím
13. Pokud byste měl (a) možnost, jak byste pomohl (a) dětem z dětského domova?
- a) hmotná pomoc
 - b) k sobě domů
 - c) nijak
 - d) nevím
14. Myslíte si, že při odchodu z dětského domova mají jedinci zajištěné nové bydlení?
- a) ano (byt nebo jiné bydlení)
 - b) ne, musí si zajistit bydlení sami
 - c) existují státní byty, do kterých se jedinci přestěhují
 - d) instituce - podobné dětskému domovu
15. Liší se podle Vás státní dětské domovy od soukromých dětských domovů?
- a) ano
 - b) ne
 - c) myslím si, že jsou stejné nebo hodně podobné
 - d) nevím
16. Dokázal (a) byste vyjmenovat s jakými (psychickými, fyzickými nebo psychicko - fyzickými) obtížemi se děti dostávají do dětských domovů?
- a) ano
 - b) ne
 - c) nevím

17. Máte nějaký návrh, jak zlepšit chování a přístup k vyučování dětí z dětských domovů?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

18. Znáte pojmy Supervize a Sanace rodiny?

- a) ano, znám oba pojmy
- b) ano, znám pouze jeden pojem
- c) ne, neznám žádný

Příloha číslo 2. Fotky

Obr.1

Obr.2

Obr.3

Obr.4

Obr.5

Obr.6

Obr.7

Obr.8

Obr.9

Obr.10

Obr.11

Obr.12

Obr.13

